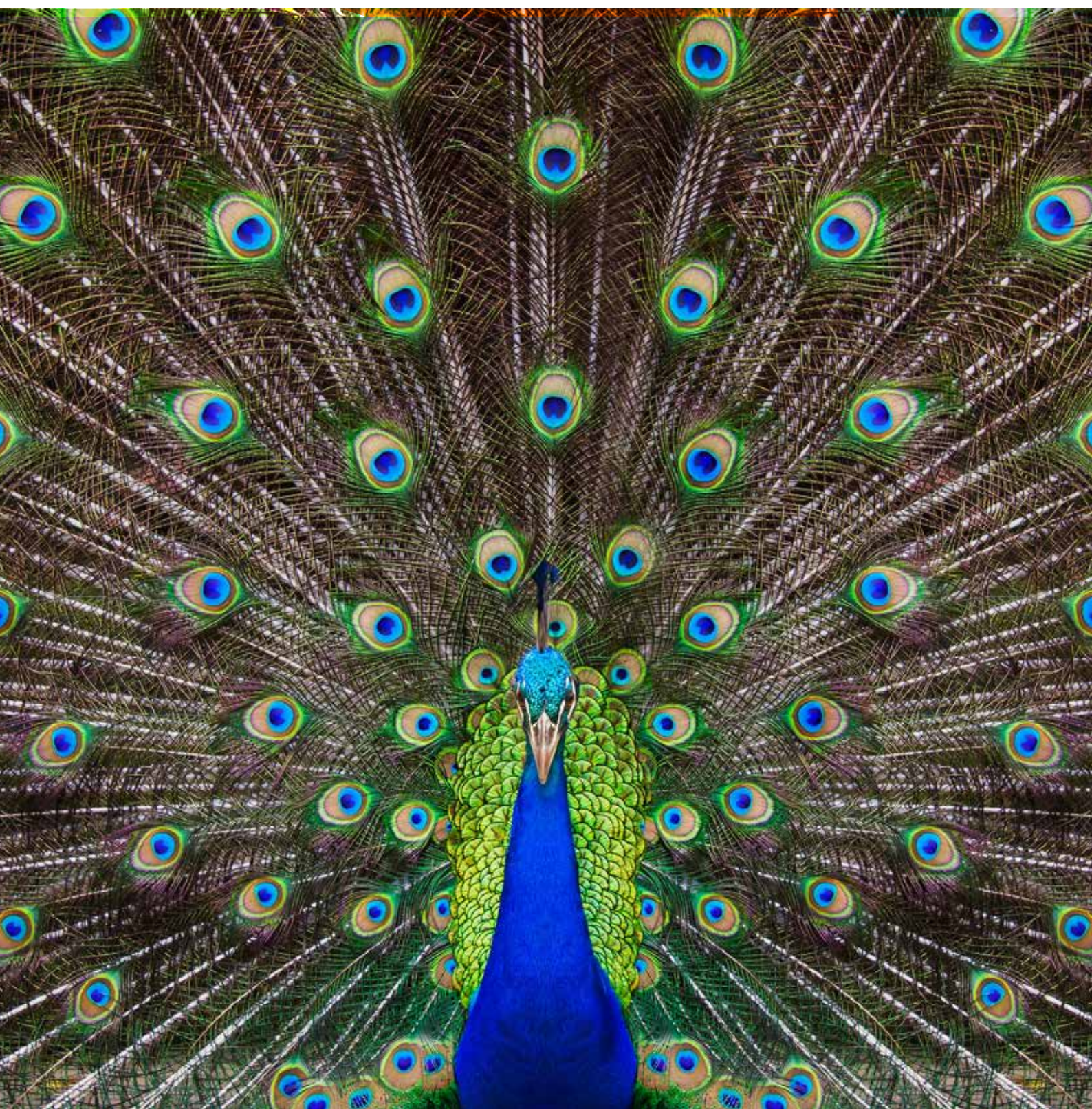

Jaarverslag 2019

Met trots vooruit

A decorative graphic on the right side of the page, featuring a series of concentric white circles on a light gray background. The circles are partially cut off by the right edge of the page. At the top of the circles, there are three colored segments: a dark green one, a light green one, and an orange one.

Colofon

Vereniging van Beleggers voor Duurzame Ontwikkeling (VBDO)

Pieterstraat 11, 3512 JT Utrecht

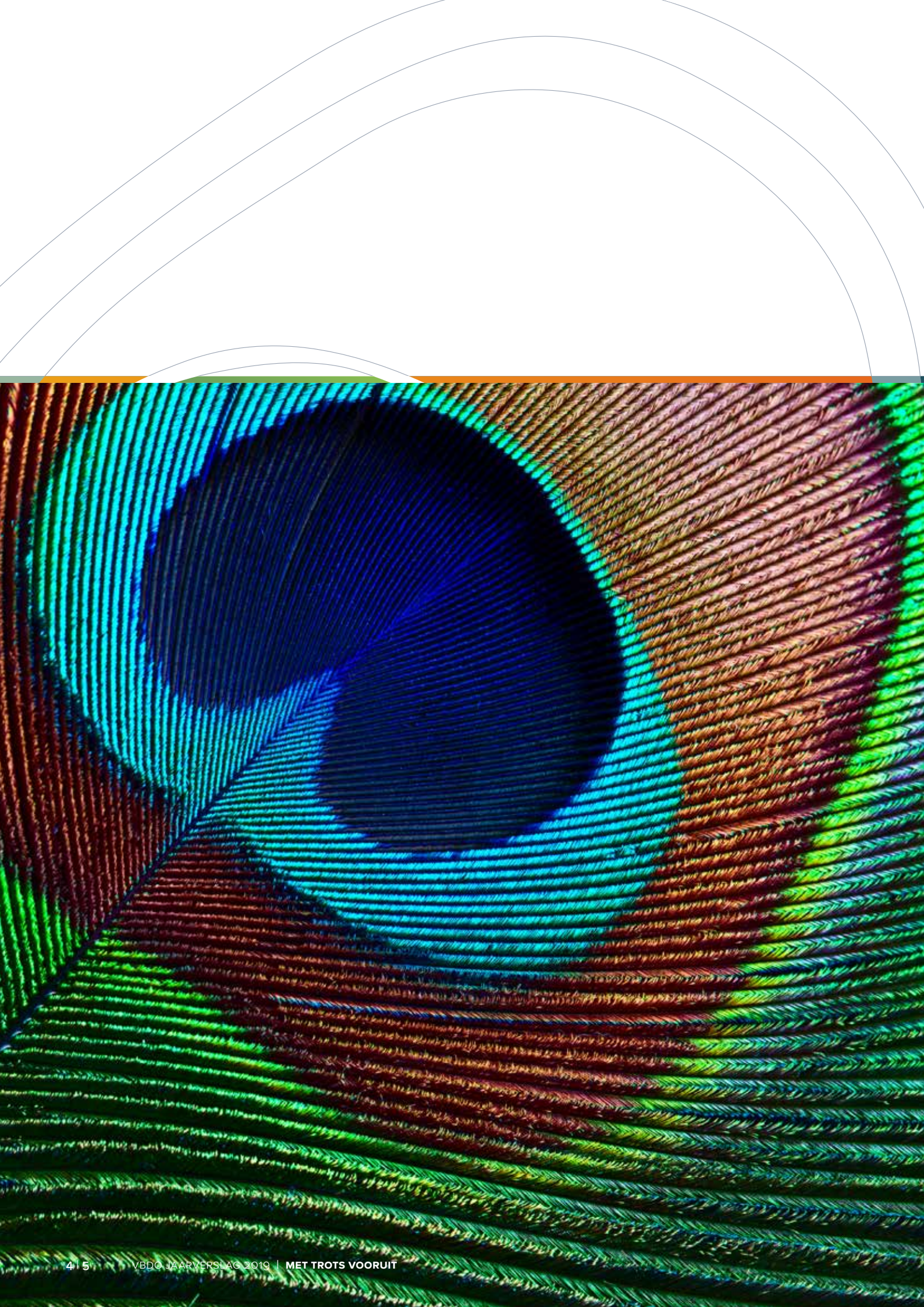
+31 (0) 30 234 00 31 | info@vbdo.nl

Jaarverslag 2019

Met trots vooruit

Inhoud

1 Directieverslag	6	6 Controleverklaring van de onafhankelijke accountant	39
1.1 Missie en instrumenten	6		
1.2 Omgeving	7		
1.3 Woord van dank	9		
1.4 Focus op duurzaamheidsthema's	11		
2 Verslag van het bestuur	12	7 Duurzame bedrijfsvoering	42
		7.1 Sociale prestaties	42
3 De Vereniging van Beleggers voor Duurzame Ontwikkeling	14	7.2 Personeelsbeleid	42
3.1 Het VBDO team	16	7.3 Uitbesteed werk	43
3.2 Het VBDO bestuur	18	7.4 Milieuprestaties	43
		7.5 Afdruk certificaat Climate Neutral Group	46
4 Activiteiten van de VBDO	20	Bijlage 1	
4.1 Engagement	20	Institutionele leden	47
4.2 Benchmarks	22	Bijlage 2	
4.3 Thought Leadership	23	Engagement met beursgenoteerde bedrijven	48
5 Jaarrekening 2019	26	Bijlage 3	
5.1 Balans per 31 december	27	Milieubelasting en achtergronden berekening	50
5.2 Staat van baten en lasten	28	Bijlage 4	
5.3 Kasstroomoverzicht	29	GRI-index	51
5.4 Grondslagen van waardering en resultaatbepaling	30		
5.5 Verschillenanalyse	31		
5.6 Toelichting op de balans	32		
5.7 Toelichting op de staat van baten en lasten	35		
5.8 Begroting 2020	37		

Voorwoord

De Vereniging van Beleggers voor Duurzame Ontwikkeling zet zich al bijna een kwart eeuw in voor een duurzame kapitaalmarkt. Wij zijn ervan overtuigd dat een meer duurzame en verantwoorde kapitaalmarkt leidt tot een gezondere en meer rechtvaardige wereld.

De strategie die wij hiervoor hanteren staat beschreven in het strategieplan 2018-2021. Ook in 2019 zijn er weer een aantal activiteiten uitgevoerd, waaronder onze jaarlijks terugkerende AVA bezoeken en de benchmark verantwoord beleggen bij pensioenfondsen. In het kader van eerstgenoemde is er een nieuw thema geïntroduceerd en bij laatstgenoemde heeft er afgelopen jaar een automatiserings- en digitaliseringsslag plaatsgevonden. De resultaten van deze en talloze andere activiteiten staan verder beschreven in dit jaarverslag.

De VBDO doet verslaglegging volgens de G4 richtlijnen van het Global Reporting Initiative. De vereniging besteedt aandacht aan de afbakening van haar activiteiten en aan de materialiteit ervan. Daarnaast vindt er controle plaats door een externe accountant.

Wij kunnen ons werk niet doen zonder onze particuliere en institutionele leden, die de vereniging ondersteunen. Dank aan alle leden voor hun bijdragen tijdens het afgelopen jaar. We moedigen samenwerking aan en nodigen u dan ook uit om te allen tijde met ons in gesprek te gaan.

Met hartelijke groeten,

Angélique Laskewitz
Algemeen directeur VBDO
+ 31 (0)30 – 234 00 31
www.vbdo.nl

1. Directieverslag

De Vereniging van Beleggers voor Duurzame Ontwikkeling zet zich sinds 1995 in voor het verduurzamen van de kapitaalmarkt. Als onafhankelijke vereniging stimuleren we verantwoord beleggen onder financiële instellingen en duurzame bedrijfsvoering bij beursgenoteerde bedrijven. Dit jaarverslag geeft u een beeld van onze activiteiten in 2019 en de impact daarvan.

We hebben in het boekjaar 2019 wederom positieve, financiële resultaten geboekt. De voornaamste bijdragers hieraan waren het uitvoeren van onderzoeken en inkomsten uit ledencontributie.

1.1 MISSIE EN INSTRUMENTEN

De missie van de VBDO is het verduurzamen van de kapitaalmarkt door het stimuleren van verantwoord beleggen binnen de financiële sector. Onze ruim 70 leden bestaan voornamelijk uit institutionele en particuliere beleggers, alsmede een aantal voor- aanstaande NGO's, rating agencies en banken. Hiermee vertegenwoordigen we ruim 80% van het door Nederlandse beleggers geïnvesteerd vermogen.

We geven invulling aan onze missie door middel van drie instrumenten:

- 1. Engagement:** We verankeren duurzaamheid in de bedrijfsvoering van grote beursgenoteerde organisaties, door het stellen van kritische vragen op hun algemene aandeelhoudersvergaderingen (AVA's);
- 2. Benchmarking:** Deze vergelijkende onderzoeken beoordelen hoe bedrijven scoren op het gebied van duurzaamheid of transparantie. Hiermee wordt gebruik gemaakt van concurrerende kracht van de markt, waardoor organisaties gestimuleerd worden steeds beter te presteren ten opzichte van elkaar en zichzelf.
- 3. Thought leadership:** Kennisdeling staat bij de VBDO centraal. Dat laten we onder meer zien

door het publiceren van themastudies en het organiseren van multi stakeholder events zoals ronde tafels en seminars.

Engagement

VBDO stelt reeds 25 jaar vragen over duurzaamheid op de Algemene Vergadering van Aandeelhouders (AVA) van de grootste bedrijven in Nederland. Voor het vierde jaar zijn er vragen gesteld over het thema leefbaar loon. Veel bedrijven hebben zich aan hun toezegging in 2018 gehouden om zich te verdiepen in leefbaar loon. Dit jaar heeft het merendeel toegezegd het verschil te analyseren tussen hun salarisstandaarden en de leefbaar loonstandaard.

Het thema Sustainable Development Goals (SDG's) werd dit jaar voor de derde keer meegenomen in de vragen die we hebben gesteld op de AVA's. Alle 39 bedrijven in de scope refereren inmiddels in hun jaarverslag naar de SDG's. Vele worstelen nog met het meten van impact, maar een aantal heeft aangegeven de SDG's te gebruiken voor het formuleren van nieuwe duurzaamheidsstrategieën in 2020.

Klimaatadaptatie werd dit jaar als thema geïntroduceerd, in plaats van natuurlijk kapitaal. Het is duidelijk geworden dat bedrijven klimaatadaptatie erkennen als belangrijk onderwerp. Maar hoewel ze grotendeels de oorzaken van klimaatverandering adresseren, heeft slechts 14 van de 37 ondervraagde organisaties een fysieke klimaatrisico analyse gepubliceerd. Een positieve noot is dat de bedrijven zich hebben gecommitteerd aan het verbeteren van rapportage op dit

onderwerp, in lijn met de aanbevelingen van de Task Force on Climate related Financial Disclosures (TCFD).

Benchmarking

De VBDO voerde in 2019 wederom de jaarlijkse VBDO Benchmark verantwoord beleggen door pensioenfondsen uit. De benchmark beoordeelt de 50 grootste pensioenfondsen van Nederland, samen goed voor 92% van het beheerd vermogen met een totale waarde van meer dan € 1.230 miljard. Dit jaar haalde het pensioenfonds ABP de hoogste score van alle respondenten. In 2019 werd de vijfde editie van de Tax Transparency Benchmark gepubliceerd. Daaruit bleek dat de 77 ondervraagde Nederlandse bedrijven nog nooit zo transparant waren op belastinggebied. De winnaar van de Tax Transparency Award 2019 werd NN Group. Het bedrijf staat met een recordscore van 30 punten uit maximaal 35 punten bovenaan in de benchmark. Tweejaarlijks wordt er ook een verzekeraarsbenchmark uitgebracht, waaronder in 2019. a.s.r. bleek de verzekeraar met het beste verantwoord beleggingsbeleid van Nederland. Ook kwam onder meer uit de benchmark naar voren dat veel verzekeraars hun verantwoord beleggingsbeleid nog maar moeilijk tot een gedetailleerd niveau kunnen brengen. Independer, de vergelijkingswebsite, toont voortaan bij verzekeraars de VBDO score om bewustwording bij de consumenten te creëren met betrekking tot het duurzaam beleggingsbeleid van verzekeraars.

Thought Leadership

We publiceerden in 2019 onder andere een verkennende studie over klimaatadaptatie, die mede mogelijk werd gemaakt door een contributie van het Shared Resources Joint Solutions programme. Binnen hetzelfde thema, als onderdeel van de (twee)jaarlijk-

se pensioen- en verzekeraarsbenchmarks brachten we in november het rapport Nederlandse Beleggers & Klimaatverandering – onderdeel worden van de oplossing, uit. In het verlengde hiervan vond diezelfde maand een ronde tafel plaats. Andere activiteiten op het gebied van thought leadership waren onder meer een themastudie over pensioenfondsen en verantwoord beleggen in de mijnbouwsector, een materialiteitsanalyse voor Vopak en een ronde tafel over kansen & risico's in de eiwit waardeketen.

1.2 OMGEVING

De VBDO voert haar missie uit in een landschap dat continue meer en meer blijft bewegen richting duurzame ontwikkeling.

Pensioenfondsen

De 14^e editie van de VBDO Benchmark Pensioenfondsen laat zien dat de sector stappen maakt. Wij hebben er voor gekozen dit jaar de lat wat hoger te leggen, door een aantal aanpassingen te maken in een aantal vraagstellingen en beoordelingen. Dat hebben we gedaan omdat we gelukkig steeds meer ontwikkeling zien op het gebied van verantwoord beleggen. We kunnen daardoor ook kritischer gaan kijken. Pensioenfondsen nemen steeds vaker milieu-, sociale en bestuurscriteria mee in hun beleggingsanalyse en zijn hier ook steeds transparanter over. Het valt op dat er binnen de beleggingscategorieën en instrumenten die gebruikt worden veel verschil is in diepgang binnen verantwoord beleggen; we sporen de sector aan om dit naar een hoger plan te tillen. Ondanks dat impact investing het minst gebruikt wordt ten opzichte van andere instrumenten zoals uitsluiting, zijn impact investeringen de afgelopen jaren toegenomen. Ook hier is een kritische analyse cruciaal.

1 Directieverslag

Uit ander VBDO-onderzoek blijkt dat Nederlandse pensioenfondsen nauwelijks de risico's in kaart hebben gebracht die geassocieerd zijn met mijnbouw. De mijnbouwsector heeft echter een slechte reputatie vanwege ernstige schendingen van fundamentele mensenrechten, gezondheids- en veiligheidskwesties, milieuschade en andere negatieve gevolgen. Begin dit jaar vonden er nog grote rampen plaats bij mijnen in Brazilië en Indonesië, waarbij in totaal tientallen doden viel. Het rapport presenteert zeven aanbevelingen voor investeerders in de mijnbouwsector.

Verzekeraars

In 2019 bracht de VBDO de verzekeraarsbenchmark uit. Het is voor de achtste keer dat de VBDO het verantwoord beleggingsbeleid van de grootste verzekeraars in Nederland onderzoekt: a.s.r. is de verzekeraar met het best ontwikkelde verantwoord beleggingsbeleid van Nederland. Verder blijkt uit het onderzoek dat het merendeel van de verzekeraars rekening houdt met ESG-criteria op een basis niveau. Om verantwoord beleggen naar een volgend niveau te brengen, is een meer diepgaande en omvangrijke aanpak van ESG integratie nodig, waarbij ESG-criteria worden meegewogen in de bestaande processen en op iedere investering invloed hebben. Naast het integreren van duurzaamheidscriteria in het beleggingsbeleid speelt duurzaamheid ook een steeds belangrijkere rol in de keuzes die consumenten maken. Daarom hebben de VBDO en Independer de handen ineengeslagen door de score van de VBDO -benchmark een plek te geven in de vergelijking van zorgverzekeringen bij Independer.

In 2019 heeft VBDO voor het eerst de klimaataanpak van institutionele beleggers onderzocht. Het onderzoek toont aan dat pensioenfondsen en verzekeraars

geen rol aannemen in het bijdragen aan klimaatbestendigheid van de omgeving. Beleggers richten zich in algemene zin primair op de fysieke risico's in hun beleggingsportefeuilles, wat er op lange termijn in resulteert dat steeds meer gebieden hun investeringswaarde verliezen. Investeerders moeten daarom ook letten op de impact van hun beleggingen op de klimaatbestendigheid van de reële wereld, om in de toekomst überhaupt nog ergens in te kunnen investeren.

Op 10 juli 2019 hebben vijftig banken, pensioenfondsen, verzekeraars en vermogensbeheerders, in het bijzijn van minister Wopke Hoekstra van Financiën, het Klimaatakkoord ondertekend. Met hun handtekening verplichten zij zich vanaf 2020 te rapporteren over de klimaatimpact van hun financieringen en beleggingen. De onderdelen van het commitment zijn de financiering van de energietransitie, het meten van de CO₂ uitstoot en de CO₂ reductie en monitoring. De financiële sector zal uiterlijk in 2022 actieplannen klaar hebben.

Op 18 juni 2019 heeft de EU-expert groep voor duurzame financiering (TEG) een voorstel gepubliceerd dat een Europese definitie van duurzame activiteiten bevat. Deze is uitgewerkt in een 'taxonomie' met behulp waarvan de transitie naar een schonere economie kan worden versneld. Deze zorgt voor meer transparantie, minder reputatierisico en een betere dialoog tussen beleggers en bedrijven.

Banken

Ook banken proberen oplossingen te bieden voor de grote uitdagingen van deze tijd, zoals klimaatverandering, schaarste van grondstoffen en mensenrechtenproblematiek. Zo brengen sommige banken

klimaatimpact in kaart, experimenteren anderen met circulaire economie en werken banken samen met overheid, vakbonden en ngo's om mensenrechtenschendingen te voorkomen.

In december 2019 liep het Nederlandse IMVO-convenant Bancaire Sector officieel ten einde. Hoewel het convenant officieel aan het einde van zijn termijn is, wordt een laatste monitoringrapport en een begeleidende stuurgroepverklaring verwacht in het tweede kwartaal van 2020.

Eind 2015 hebben twaalf banken het Klimaatstatement Banken ondertekend. Daarin beloven banken onder meer transparant te worden over de gevolgen van hun leningen en investeringen voor het klimaat. Er is vooralsnog geen goede methode om die klimaatimpact te kunnen inschatten. Een aantal banken werkt samen met andere financiële instellingen om die te ontwikkelen. Intussen nemen banken diverse initiatieven om klanten te helpen energie te besparen. Het VN Environment Finance Initiative (UNEP FI) en 28 banken hebben eind november 2018 de Principles for Responsible Banking gelanceerd voor publieke consultatie. De principes bepalen de rol en verantwoordelijkheden van de banksector bij het vormgeven van een duurzame toekomst. Door zich aan het nieuwe kader te houden, zullen banken hun activiteiten afstemmen op de doelstellingen van de SDG's en het klimaatakkoord van Parijs. De principes bieden het eerste wereldwijde raamwerk dat de integratie van duurzaamheid in alle bedrijfsgebieden van een bank begeleidt, van strategisch tot portefeuille- tot transactieniveau. De banken die de Principles hebben ondertekend, verbinden zich aan publiekelijke aansprakelijkheid voor hun aanzienlijke positieve en negatieve sociale, ecologische en econo-

mische impact. Van onze leden hebben BNP Paribas, ING, Rabobank en Triodos de Principles ondertekend.

Bedrijven

Maatschappelijk verantwoord ondernemen wordt in toenemende mate geïntegreerd in bedrijfsstrategieën. VBDO spreekt al bijna 25 jaar met bedrijven in Nederland over verschillende duurzaamheidsthema's. Prioriteitsthema's in 2019 waren: leefbaar loon, klimaatadaptatie en de Sustainable Development Goals. Daarnaast wees de vijfde editie van de Tax Transparency Benchmark uit dat bedrijven nog nooit zo transparant zijn geweest over hun belastingbeleid. Het aantal onderzochte bedrijven dat een tax policy communiceert is gestegen van 11 procent in 2011 naar 86 procent in 2019.

Leden

In 2019 heeft de VBDO drie nieuwe institutionele leden mogen verwelkomen, namelijk Save the Children, ERM en Ansvar Verzekeringen. Daarmee stond eind 2019 het totale aantal op 76 institutionele leden en 395 particuliere leden. De communicatie met bestaande en nieuwe leden is belangrijk. De VBDO inventariseert steeds de wensen en belangen van de leden om de waarde van het lidmaatschap goede inhoud te geven.

1.3 WOORD VAN DANK

Er rest mij het uitspreken van mijn hartelijke dank aan alle leden, teamleden en vrijwilligers voor alle inzet en de mooie resultaten die we samen hebben behaald.

Met vriendelijke groeten,

Angélique Laskewitz

Algemeen Directeur VBDO

Focus op duurzaamheidsthema's

De focus van de VBDO lag in 2019 bij haar activiteiten op drie hoofdthema's: de Sustainable Development Goals (SDG's), leefbaar loon en klimaatadaptatie.

Sustainable Development Goals

In 2015 hebben alle lidstaten van de Verenigde Naties de SDG's onderschreven; de doelen die de wereldwijde prioriteiten en ambities voor duurzame ontwikkeling voor 2030 bepalen. Deze agenda voor duurzame ontwikkeling bevat 17 doelen (met subdoelen) en verbindt landen om de onderliggende oorzaken van armoede aan te pakken en economische groei en welvaart voor iedereen te creëren, binnen de grenzen van onze planeet. Hoewel de SDG's zijn goedgekeurd door alle regeringen, is hun succes afhankelijk van actie en samenwerking door alle relevante actoren; overheden, bedrijven, het maatschappelijk middenveld en investeerders. De SDG's bieden vele investeringsmogelijkheden en uitdagingen voor de investeringsgemeenschap.

Living Wage

VBDO bevordert dat er een leefbaar loon betaald wordt door de bedrijven in de portfolio's van

financiële instellingen. Het is hard nodig om lonen in sectoren als de kleding, elektronica en voedingsmiddelen te verbeteren. Miljoenen werknemers in arme landen, vaak vrouwen, verdienen te weinig om van rond te komen. Zij en hun gezinnen ontsnappen dan niet aan de armoedespiraal. Als bedrijven leefbare lonen gaan betalen, dan heeft dat een multiplier effect. Zo kunnen bijvoorbeeld kinderen naar school in plaats van dat ze moeten werken.

Klimaatadaptatie

Klimaatadaptatie is de overkoepelende term die gebruikt wordt voor de omgang met de gevolgen van klimaatverandering. Dit omschrijft zowel vatbaarheid voor de negatieve gevolgen van klimaatverandering, als het omgaan met eventuele positieve effecten. De VBDO verwacht dat bedrijven risico's en kansen identificeren van fysieke gevolgen van klimaatverandering voor de eigen operaties en in de keten. Wij stellen vragen aan bedrijven over hun klimaatadaptatiestrategieën. Ondernemingen zullen moeten laten zien dat deze context specifiek zijn,

onderhevig zijn aan lokale stakeholder consultatie en dat het de klimaatbestendigheid van gemeenschappen waar het opereert, onderzoekt. Allesomvattende klimaatadaptatiestrategieën zorgen ervoor dat het bedrijf bestendig is tegen de impact van directe (acute en korte-termijn) klimaatrisico's, zoals hevige neerslag, hitte stress en water stress. Maar het houdt ook in bestendig zijn tegen indirecte (chronische en lange-termijn) klimaatrisico's, zoals BBP-groei, degradatie van ecosystemen en migratie.

2. Verslag van het bestuur

2019 was een succesvol jaar voor de VBDO, waarop het bestuur met volle tevredenheid terugkijkt. De positieve lijn, inclusief positieve financiële resultaten, is conform het strategisch plan voortgezet.

Er zijn, conform doelstelling meer inkomsten gerealiseerd, door hogere projectfinanciering en ontvangst van meer contributiegelden. Voldoende financiële armslag is ondersteunend aan de VBDO om zich goed te kunnen focussen op haar missie om de kapitaalmarkt te verduurzamen.

Conform de statuten van de VBDO leggen wij als bestuur onze leden hierbij het VBDO Jaarverslag over 2019 ter goedkeuring voor.

Strategie

In 2019 heeft de VBDO haar impact verder kunnen vergroten, onder andere door meer nadruk te leggen op het uitdragen van haar onderzoeksresultaten, tijdens eigen, grote evenementen en via de (social) media. De VBDO heeft in 2019 de AVA thema's SDG's, leefbaar loon en het nieuw geïntroduceerde thema klimaatadaptatie behandeld. In 2020 worden de thema's SDG's en leefbaar loon vervangen door diversiteit en werkomstandigheden in de keten. Die laatste is een verbreding van het oorspronkelijke thema leefbaar loon. Het aantal institutionele leden van de VBDO is in 2019 met één gedaald. Ondanks die daling is het bestuur content met de ontwikkelingen, alsmede met de verhoogde interne efficiëntie en de gemotiveerde medewerkers.

Bestuur

Het bestuur kwam in 2019 4 keer bij elkaar. De vergaderingen werden in overleg met de bestuursvoorzitter voorbereid door de directie. Aan de orde kwamen onder meer de strategie, het beleidsplan en de financiële stand van zaken.

Reserve

De algemene reserve is gegroeid van € 96.386,- tot € 165.612. Het bestuur heeft als beleid een algemene reserve aan te houden ter grootte van maximaal zes maanden van de jaarlijkse begrote structurele lasten. Uitgaande van de structurele lasten in 2019 – dit zijn de personeels- en huisvestingskosten – ligt de gewenste omvang van de algemene reserve op ca. € 386.000, t.o.v. € 340.000 in 2018. De VBDO streeft ernaar de reserve tot dit bedrag te laten groeien binnen een termijn van vijf jaar.

Financiële resultaten

Het bestuur is zeer verheugd met het positieve financiële resultaat dat behaald is in 2019. Het behaalde resultaat komt uit op een bedrag van € 69.226.

Risicoanalyse en beheersing

De VBDO heeft doelen gesteld gebaseerd op de analyse van mogelijke risico's en de impact van onvoorziene gebeurtenissen. Om de algemene reserve verder aan te vullen en om de continuïteit van de organisatie te waarborgen, is er in 2019 volgens

doelstelling – en met succes – ruim aandacht geweest voor de verdere uitbreiding van meerjarige partnerships en inkomsten van leden.

Toekomstverwachting

In 2020 zal de VBDO zich verder richten op het verhogen van haar impact op het verduurzamen van de kapitaalmarkt. Om de strategische focus te behouden en impact te maken, is samenwerking onmisbaar. Daarom zal de VBDO zich blijven inzetten om met partners binnen en buiten de financiële sector meerjarige partnerships aan te gaan. Ook een verdere uitbreiding van het aantal institutionele leden is belangrijk. Voor een overzicht van de begroting wordt verwezen naar pagina 37 van dit jaarverslag. Ondanks de onverwachte coronacrisis heeft De VBDO heeft er alle vertrouwen in dat zij slaagt in haar ambitie om de komende jaren het buffervermogen aan haar interne normering te laten voldoen. Voldoende financiële slagkracht maakt ook dat de VBDO verder kan investeren in haar medewerkers door het bieden van carrièreperspectief en ontwikkelingskansen. De vooruitzichten voor 2020 zijn goed en het bestuur kijkt er met veel vertrouwen naar uit dat de impact van de VBDO zal blijven groeien in de toekomst.

Namens het bestuur bedank ik de leden voor het aan ons geschonken vertrouwen.

Jaap van Dam
Bestuursvoorzitter

3. De Vereniging van Beleggers voor Duurzame Ontwikkeling

De VBDO is de enige vereniging van aandeelhouders en beleggers in Nederland die zich specifiek richt op duurzaamheid, met als doel om de belangen te behartigen van de institutionele en particuliere leden die willen bijdragen aan de duurzame ontwikkeling van de kapitaalmarkt.

De ideale samenleving is volgens de VBDO een duurzame samenleving die voorziet in de behoefte van iedereen. Zowel nu als in de toekomst. Een evenwichtige verdeling van aandacht voor sociale, ecologische en economische waarden is een voorwaarde voor een duurzame samenleving.

Geldstromen bepalen in belangrijke mate de vorming van een duurzame samenleving. Daarom richt de VBDO zich op het verduurzamen van de kapitaalmarkt. De kapitaalmarkt bestaat voor de VBDO uit meerdere partijen. Aan de ene kant zijn er de beleggers, zowel institutioneel als particulier. Aan de andere kant zijn er de ondernemingen waarin wordt belegd. De focus ligt daarbij op Nederland in een internationale, voornamelijk Europese context.

Unieke positie

De VBDO treedt op in het maatschappelijk debat over duurzaamheid. Omdat de VBDO voornamelijk aandeelhouders vertegenwoordigt, voert zij dit debat met beursgenoteerde ondernemingen en institutionele beleggers, zoals pensioenfondsen, verzekeraars en banken. VBDO's leden bestaan uit een mengeling van verschillende institutionele en particuliere leden. De institutionele leden bestaan uit financiële organisaties, adviseurs, dataproviders en maatschappelijke organisaties. De VBDO heeft als multi-stakeholder-organisatie een unieke positie en vervult vaak een bemiddelende rol tussen de verschillende groepen.

VBDO's activiteiten

De VBDO stimuleert financiële instellingen en beursgenoteerde ondernemingen om meer en beter te presenteren op het gebied van duurzaam beleggen als ook om hun eigen bedrijfsvoering te verduurzamen. VBDO doet dit door onderzoeken en benchmarks uit te voeren. Dit doet zij ook door seminars en conferenties te organiseren gericht op kennisdeling en op het versterken van netwerken op het gebied van duurzaam beleggen en ondernemen. Ook stelt de vereniging ieder jaar vragen op aandeelhoudersvergaderingen over specifieke duurzame thema's. Engagement is een belangrijk instrument voor de VBDO om bij te dragen aan de verduurzaming van de kapitaalmarkt. Ten slotte biedt de VBDO oplossingen, lessons learned en best practices aan.

Governance

De verantwoordelijkheid voor de uitvoering van de dagelijkse werkzaamheden en de aansturing van de medewerkers ligt bij de directeur, die aan het bestuur de verantwoording aflegt. Het bestuur heeft voornamelijk een toezichthoudende functie en bestuurt op afstand. Op basis van de door de Algemene Ledenvergadering vastgestelde visie, missie en strategie stelt het bestuur het jaarplan en de daaraan gekoppelde begroting vast. De begroting wordt ter kennisgeving voorgelegd aan de Algemene Ledenvergadering. Het bestuur van de VBDO bestaat uit minimaal drie en maximaal zeven personen, die door de algemene vergadering worden benoemd. Een bestuurslid treedt uiterlijk vier jaar na zijn (her)benoeming af, volgens het vastgestelde rooster van aftreden. Een aftredend

bestuurslid is slechts eenmaal herkiesbaar. De vergoedingen van het bestuur worden alleen gegeven op basis van gemaakte onkosten. Het bestuur stelt het rooster van optreden vast.

Inspraak van leden

De VBDO heeft institutionele en particuliere leden. De leden zijn geïnteresseerd of werkzaam in het veld van duurzaam beleggen en/of duurzaam ondernemen. De vereniging organiseert ieder kwartaal een platformoverleg voor de institutionele beleggers. Nieuwe initiatieven en samenwerkingsverbanden worden besproken. Kennis en ervaring op het terrein van duurzaam beleggen worden uitgewisseld. Tijdens de jaarlijkse Algemene Ledenvergadering kunnen alle leden van de VBDO vragen stellen en invloed uitoefenen binnen de vereniging.

Internationale netwerken

De VBDO is aangesloten bij een aantal internationale netwerken. Hierdoor draagt VBDO bij aan de verspreiding van kennis en expertise over duurzaam beleggen en duurzaam ondernemen. - Eurosif is de Europese organisatie van Sustainable Investment Fora (SIF's) waar VBDO deel van uitmaakt en heeft als doel de duurzaamheid van Europese financiële markten te bevorderen. De VBDO maakt deel uit van het Eurosif bestuur. - De Global Sustainable Investment Alliance (GSIA) is een wereldwijd samenwerkingsverband voor duurzaam beleggen. GSIA brengt regelmatig een rapport uit over trends binnen de duurzame beleggingsmarkt: het Global Sustainable Investment Review. ERIN (European Responsible Investment Network) is het netwerk van Europese NGO's die verantwoord

beleggen willen bespoedigen. VBDO is onderdeel van de stuurgroep van ERIN en werkgroep op gebied van mensenrechten.

Media en communicatie

Vanaf september 2019 worden alle cijfers met betrekking tot bereik bijgehouden, alsmede onze verschijning in landelijke en online media en in vakbladen. Hierdoor kunnen vanaf volgend jaar concrete doelen worden gesteld en groei in het bereik worden gemeten.

In 2019 is VBDO enkele keren in landelijke dagbladen verschenen. Gemiddeld gezien trekt de website maandelijks tussen de 1.500 en 3.000 bezoekers. Onze nieuwsbrieven worden geopend en gelezen door zo'n 500 tot 1.000 personen en onze berichten social media bereiken maandelijks tussen de 16.000 en 24.000 mensen.

Er is ook een start gemaakt met het uitbreiden van de VBDO huisstijl. Er is bijvoorbeeld gekozen voor nieuwe, eigen lettertypes en het logo is in alle opzichten herkenbaar gebleven, maar kent strakkere lijnen en warmere kleuren. De huisstijl is samengevat in een uitgebreide brand manual. In 2020 wordt deze doorgevoerd naar alle uitingen van de VBDO, waardoor er meer lijn komt in onze communicatie naar buiten toe.

Het VBDO team

Angélique Laskewitz
Executive Director

Fatima Achouitar
Manager Finance
& Operations

Jacqueline Duiker
Senior Manager Sustainability
& Responsible Investment

Hester Holtland
Senior Project Manager
Sustainability & Responsible
Investment

Xander Urbach
Project Manager Sustainability
& Responsible Investment

Lucienne de Bakker
Project Manager
Responsible Investment

Vicky van Heck
Senior Manager Sustainability
& Responsible Investment

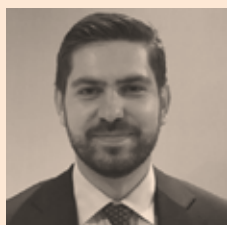
Mart van Kuijk
Project Manager Sustainability
& Responsible Investment

Olivier Hofman
Manager Communicatie
& PR

Dee Timmermans
Manager Communicatie
& PR

Stijn Eekhof
Project Manager
Responsible Investment

Het VBDO bestuur

BESTUURSVORZITTER
J.K.H. van Dam

Datum benoeming: **15 mei 2017**
Einde termijn: **2021 (eerste termijn)**
Werkzaam als: **Principal Director Investment Strategy, PGGM**

PENNINGMEESTER
A. Jansen

Datum benoeming: **6 oktober 2016**
Einde termijn: **2024 (tweede termijn)**
Werkzaam als: **CFO, Dasym Investment Strategies**

RELEVANTE NEVENFUNCTIES

- Bestuurslid/penningmeester Club of Rome – Dutch Association
- Bestuurslid/penningmeester KWS Fonds

BESTUURSLID
R.L.M. Kooloos

Datum benoeming: **17 april 2012**
Einde termijn: **2020 (tweede termijn)**
Werkzaam als: **Director Sustainable Banking ABN AMRO Bank N.V.**

RELEVANTE NEVENFUNCTIES

- Bestuurslid Koninklijke Nederlandse Golf Federatie
- Bestuurslid STAK Ampyx power
- StartGreen Consumer fund: lid RvC
- Global Compact Netherlands: Bestuurslid
- Green Business Club Zuidas: lid Raad van Toezicht
- Bestuurslid OneWorld

BESTUURSLID
L. Wijnands

Datum benoeming: **14 mei 2019**
Einde termijn: **2023 (eerste termijn)**
Werkzaam als: **Global Head of Sustainability, ING**

BESTUURSLID
K.E.H. Maas

Datum benoeming: **22 april 2015**

Einde termijn: **2023 (tweede termijn)**

Werkzaam als: **Professor of Accounting & Sustainability, Open Universiteit/ Academic Director Impact Centre Erasmus, Erasmus Universiteit**

RELEVANTE NEVENFUNCTIES:

- Lid Sustainable Finance Lab
- Lid Sustainable PensionInvestment Lab
- Lid Evaluatie Expert Panel FMO
- Lid Bestuur International Association for Business and Society
- Lid Bestuur Sustainability and Environmental Management Accounting Network
- Lid RvA Social Impact Ventures NL

BESTUURSLID
H. Van Eeghen

Datum benoeming: **22 april 2015**

Einde termijn: **2023 (tweede termijn)**

Werkzaam als: **CEO, Synergos**

RELEVANTE NEVENFUNCTIES

- Bestuur twee fondsen
- Bestuur Peace Jam Europe
- Adviseur WhyDonate
- Adviseur Opportunity Internation

BESTUURSLID
G.P.M.J. Roest

Datum benoeming: **15 mei 2017**

Einde termijn: **2021 (eerste termijn)**

Werkzaam als: **Pensioenbestuurder, FNV**

RELEVANTE NEVENFUNCTIES

- Niet-uitvoerend bestuurder APF Unilever
- Bestuurslid PMT

4. Activiteiten van de VBDO

De missie van de VBDO is het verduurzamen van de kapitaalmarkt. Daarvoor gebruikt zij de drie eerder genoemde instrumenten: Engagement, Benchmarks en Thought Leadership.

4.1 ENGAGEMENT

Bezoeken AVA's

VBDO stelt al 25 jaar vragen op de Algemene Vergaderingen van Aandeelhouders van beursgenoteerde bedrijven in Nederland. De VBDO doet dit ieder jaar aan de hand van drie prioriteit thema's. In 2019 waren die thema's de Sustainable Development Goals (SDG's), leefbaar loon en klimaatadaptatie.

In 2019 zijn er vragen gesteld aan 39 bedrijven. De resultaten van VBDO's engagement seizoen 2019 zijn opgeschreven in het AGM Engagement Report 2019: Looking Forward [link: <https://www.vbdo.nl/wp-content/uploads/2019/07/VBDOAGMDef1.pdf>] en op 2 juli 2019 gepresenteerd tijdens het AGM Engagement Seminar in Amsterdam. Hieronder volgen per thema de belangrijkste conclusies.

AVA Engagement Seminar en rapport

VBDO bezoekt in 2020 25 jaar Algemene Vergaderingen van Aandeelhouders (AVA) in Nederland. De resultaten van VBDO's AVA engagement seizoen 2019 zijn opgeschreven in het 'AGM Engagement Report 2019: Looking Forward' en op 2 juli 2019 gepresenteerd tijdens het AGM Engagement Seminar bij BNP Paribas Securities Services in Amsterdam.

Bij het seminar waren zeventig genodigden aanwezig van bedrijven waar VBDO engagement mee voert, financiële instellingen en thema-experts. Er werd een panel gehost waar Signify, BNP Paribas en het

Verbond van Verzekeraars in gesprek gingen over de gevolgen van klimaatverandering en adaptatie. a.s.r. presenteerde de vooruitgangen van het Platform Living Wage Financials en Arcadis over hoe zij hun bijdrage aan de Sustainable Development Goals meten per project. VBDO presenteerde de resultaten van het AVA seizoen 2019.

Engagement voor derden

De VBDO voert op verzoek engagement uit voor derden en heeft in 2019 engagement voor een vermogensbeheerder uitgevoerd op verschillende ESG-thema's.

Shared Resources, Joint Solutions

De VBDO is een partner in het strategisch partnerschap 'Shared Resources, Joint Solutions' dat IUCN NL en WNF met het Ministerie van Buitenlandse Zaken zijn aangegaan. Dit partnerschap loopt van 2016-2020. Het heeft als doel om kwetsbare ecoregio's wereldwijd te beschermen en te behouden door capaciteitsopbouw van maatschappelijke organisaties en multi-stakeholder partnerschappen. De rol van de VBDO in dit partnerschap is om de betrokkenheid van de private sector (bedrijven en financiële instellingen) in dit programma te verhogen. Dit gebeurt zowel vanuit Nederland als in de lokale landen zelf. De VBDO is concreet betrokken bij de problemen met ontbossing door veeteelt in Paraguay en de milieugevolgen van mijnbouw op de Filipijnen.

ACTIVITEITEN IN DIT KADER IN 2019:

- Een werkgroep met vier grote investeerders om duidelijke criteria te stellen voor de mijnbouwsector en

daar gezamenlijk engagement op te voeren (water, biodiversiteit, landschapsretauratie);

- Vier investeerders voeren engagement met een bedrijf op de Filipijnen om misstanden op het gebied van mijnbouw aan te pakken;
- Een workshop voor Filipijnse banken op het gebied van environmental risk management;
- Het uitvoeren van een Sustainable banking benchmark voor banken in Paraguay;
- Onderzoek naar hoe Nederlandse pensioenfondsen omgaan met investeringen in de mijnbouwsector, inclusief een event over de uitkomsten hiervan;

HET PROJECT HEEFT IN 2019 ONDER ANDERE HET VOLGENDE OPGELEVERD:

- Vier investeerders voeren engagement met een bedrijf op de Filipijnen en Japan om misstanden in de mijnbouwsector aan te pakken;
- Vier investeerders hebben gezamenlijke (engagement)criteria opgesteld voor water(gebruik) in de mijnbouwsector;
- Bank in de Filipijnen zijn betrokken bij het opstellen van de nieuwe standaarden op het gebied van mijnbouw in de Filipijnen;
- Bank in Paraguay werken mee aan de sustainable banking benchmark

HUMAN samenwerkingsverband

De VBDO heeft een samenwerkingsverband met ICCO, PwC en CNV onder de titel 'HUMAN'. Het doel van HUMAN is de toepassing van de 'UN Guiding Principles on Business & Human Rights' te bevorderen en investeerders en bedrijven bijeen te brengen."

HUMAN activiteiten 2019:

De coalitie, genaamd HUMAN, is gericht op ondersteuning van de Nederlandse zakelijke en financiële sector bij het vertalen van de ambities van de UN Guiding Principles voor Business & Human Rights in solide zakelijke praktijken. In oktober heeft de VBDO in samenwerking met ICCO, PwC en CNV Internationaal een HUMAN masterclass verzorgd genaamd: "Improving Supply Chain Traceability: Using new ways of monitoring human rights in supply chains. De focus van deze masterclass lag op hoe bedrijven en investeerders nieuwe technologieën kunnen gebruiken om meer zicht te krijgen op mensenrechten schendingen in de ketens. Voorbeelden zijn blockchain, satelliet intelligentie, innovatieve apps en het gebruik van GPS om ketens in kaart te brengen. Sprekers op de masterclass waren onder andere Nestlé, Rabobank en Moyee Coffee en in verschillende break-out sessies werd gewerkt aan drie casussen.

4. Activiteiten van de VBDO

4.2 BENCHMARKS

Benchmark proces gedigitaliseerd en geautomatiseerd

De VBDO voert jaarlijks een onderzoek uit naar het duurzaamheidsbeleid van institutionele beleggers (pensioenfondsen en verzekeraars). Hierbij wordt een ranglijst van de respondenten samengesteld op basis van een score die voortkomt uit circa 50 vragen.

Om het invullen van de vragenlijst gebruiksvriendelijker en veiliger te maken, is de vragenlijst in 2019 digitaal via een online tool aangeleverd. In de beveiligde online omgeving worden de antwoorden ingevuld en bijlagen toegevoegd. Een demo en toelichting van de digitale vragenlijst werd getoond tijdens de consultatiebijeenkomst en deze werd positief ontvangen. De VBDO benadrukt dat de vertrouwelijkheid van de data volledig is gewaarborgd en dat alleen de respondent en de VBDO inzage hebben in de antwoorden. Ook wordt aanbevolen dat er bij de respondenten intern één eigenaar is van de vragenlijst. Het finale document kan worden geëxporteerd naar een PDF document ter inzage voor de respondent en haar uitvoerder. Het is niet de bedoeling de (lege) vragenlijst te delen met andere externe personen of partijen. Uit de evaluatie van de verantwoord beleggen benchmark is naar voren gekomen dat de online tool positief is ontvangen. Enige aanpassingen ter optimalisatie van het gebruik zullen in behandeling worden genomen in het aankomende jaar.

Benchmark Responsible Investment by Insurance Companies

In 2019 werd er een nieuwe editie uitgebracht van deze tweejaarlijkse benchmark [link: www.vbdo.nl/wp-content/uploads/2019/10/1910-Benchmark-Insurance-Companies-2019_DIG.pdf]. A.s.r., VIVAT en NN vormde de top drie op de ranglijst van de 30 onderzochte verzekeraars.

In de afgelopen twee jaar zijn de RI-praktijken door weinig verzekeringsmaatschappijen verbeterd. De

algemene scores geven aan dat de best presterende grotendeels dezelfde blijven. Maar de gemiddelde score van 1,56 laat zien dat er nog grote vooruitgang te behalen valt voor de verzekeringssector in het algemeen. Sommige van de kleinere verzekeraars verbeteren hun RI-praktijken, de VBDO hoopt dat deze trend zich de komende jaren zal voortzetten.

Benchmark Responsible Investment by Pension Funds

In deze jaarlijkse benchmark [link: www.vbdo.nl/wp-content/uploads/2019/10/VBDO-BM-PF-2019.pdf] scoorde ABP een 4,6 uit een maximum van 5. ABP werd op de voet gevolgd door BPF Bouw (4,5) en PFZW (4,4). Als geheel scoorde de branche dit jaar iets lager, wat onder andere te verklaren viel door een aantal aanpassingen in sommige vraagstellingen en beoordelingen. Daardoor lag de lat dit jaar wat hoger dan de jaren ervoor.

Dutch Institutional Investors and Climate Change – Becoming Part of the Solution

Dit rapport [link: www.vbdo.nl/wp-content/uploads/2019/11/1911-Dutch-Institutional-Investors-and-Climate-Change_DIG.pdf] combineert de resultaten uit de beiden verantwoord beleggen benchmarks die in 2019 zijn uitgevoerd. De resultaten van de verzekeraars en pensioenfondsen met betrekking tot klimaatverandering zijn verwerkt in dit onderzoek en geven een duidelijk beeld van de volwassenheid op dit thema. Naast klimaatmitigatie is het belangrijk dat investeerders ook inzicht krijgen in de fysieke gevolgen van klimaatverandering en klimaatadaptatie meenemen in hun klimaatstrategie. a.s.r. scoorde het best op de vastgestelde criteria gevolgd door ABP.

Tax Transparency Benchmark

Hoewel alle bedrijven samen gemiddeld slechts uitkomen op 43%, scoorde de top 10 nog nooit zo hoog in de benchmark van 2019 [link: www.vbdo.nl/wp-content/uploads/2019/11/VBDO-TTB19_Dig.pdf]. Over het algemeen rapporteren zij beter over risico management, de implementatie van de belastingstrategie en maken zij beter inzichtelijk of de bedrijfsactiviteiten overeenkomen met de belastingaafdracht in het desbetreffende land.

De door VBDO aangestelde jury waaronder prof. Hans Gribnau, hoogleraar aan Tilburg University en de Universiteit van Leiden merkte op dat de ‘country-by-country’ informatie voor veel bedrijven niet verder komt dan de door de overheid aangestuurde richtlijnen. Hier kunnen nog flinke stappen gezet worden de komende jaren.

4.3 THOUGHT LEADERSHIP

SDG Workshop Ahold Delhaize Pensioenfondsen (APF)

APF heeft de VBDO gevraagd een multi-stakeholder bijeenkomst te faciliteren ter ondersteuning van het duurzame beleggingsbeleid.

Met een groep werknemers en oud- werknemers uit de diverse geledingen van Ahold Delhaize hebben we ze in een workshop kennis laten maken met de SDG's en de vertaling laten maken naar de persoonlijke en

4. Activiteiten van de VBDO

professionele omgeving. Vanuit VBDO waren er vier begeleiders aanwezig voor de verschillende groepjes. De zeer succesvolle workshop was inspirerend voor alle deelnemers en droeg bij aan het denken over en ontwikkelen van draagvlak voor duurzame keuzes binnen APF.

Institutional Investors and Crowdfunding: the right match?

In Nederland zien we een gat tussen enerzijds kleine duurzame ondernemingen op zoek naar financiering en aan de andere kant, institutionele beleggers die op zoek zijn naar duurzame projecten om in te investeren. Impact beleggen wordt steeds belangrijker voor grote beleggers en de VBDO ziet kansen in de markt van crowdfunding.

In deze white paper [link: www.vbdo.nl/wp-content/uploads/2019/05/Institutional-investors-crowdfunding.pdf] kijken we naar de Nederlandse markt van crowdfunding en de kansen en uitdagingen die hier liggen voor institutionele beleggers.

Presentatie Verantwoordingsorgaan (VO) ABP

Informerende presentatie voor het VO van ABP over de impact van klimaatverandering voor investeerders en de invloed van investeerders op het klimaat.

Aan bod kwamen verschillende risico's, mogelijke kansen, reële impact en ontwikkelingen op het gebied van wet- en regelgeving. Tot slot werd er gediscussieerd over een aantal gepresenteerde dilemma's.

Rapport Exploring investors' climate adaptation

Deze verkennende studie [link: [www.vbdo.nl/wp-content/uploads/2019/09/VBDO-ClimateRapport-](http://www.vbdo.nl/wp-content/uploads/2019/09/VBDO-ClimateRapport-DEF-web.pdf)

DEF-web.pdf] is uitgevoerd onder de vlag van het Shared Resources, Joint Solutions programma en richt zich op aanpassing aan de fysieke gevolgen van klimaatverandering. Het beschrijft de oorzaken en gevolgen van klimaatverandering voor beleggers.

Ronde tafel klimaatadaptatie

Vanuit het SRJS-project werd bij het Global Center on Climate Adaptation een georganiseerd, waarbij klimaatbestendigheid vanuit portfolio perspectief, vanuit asset perspectief en vanuit reëel perspectief

werd behandeld. Deelnemers waren onder andere asset owners, asset managers, universiteit, overheid, ngo en civiele techniek.

Verskillende expert sprekers gaven presentaties op basis waarvan discussies plaatsvonden. Een verslag van deze ronde tafel is beschikbaar gesteld in de vorm van een white paper [www.vbdo.nl/2020/02/white-paper-round-table-on-climate-adaptation/].

Vopak materialiteitsanalyse:

VBDO heeft Vopak ondersteund bij het uitvoeren van de materialiteitsanalyse en het contact met de stakeholders. De uitkomsten van de analyse zijn een essentieel onderdeel van de rapportage en strategie en geeft inzicht in de belangrijkste thema's waar het bedrijf de komende jaren mee aan de slag moet.

Masterclass Risks & Opportunities in the Protein Value Chain

In dit project werkte VBDO samen met vier organisaties NN Investment Partners, FAIRR, World Animal

Protection en Beyond Meat. Met de laatste drie organisaties was dit voor het eerst. Alle organisaties gingen in op verschillende elementen van de keten. FAIRR gaf de aanwezige investeerders een duidelijk overzicht van de risico's, NNIP ging dieper in op keuzes voor investeerders, Beyond Meat was het levende bewijs van de kansen die er bestaan en World Animal Protection stelde de zaal voor ethische dilemma's. Het evenement was goed bezocht en ontving hoge waardering van de aanwezigen.

Pensioenfondsen en Mijnbouw

Deze themastudie [[link: www.vbdo.nl/2019/11/pensioenfondsen-handelen-niet-naar-steeds-groter-wordende-risicos-in-de-mijnbouwsector/](http://www.vbdo.nl/2019/11/pensioenfondsen-handelen-niet-naar-steeds-groter-wordende-risicos-in-de-mijnbouwsector/)] was onderdeel van de jaarlijkse uitvraag van de VBDO pensioenfondsenbenchmark. Door middel van een vragenlijst hebben we een duidelijk beeld gevormd van de blootstelling aan deze sector, de inschatting van risico's, het beleid en de implementatie ervan bij Nederlandse Pensioenfondsen. Uiteindelijk bleek dat maar 23% van deelnemende pensioenfondsen beleid had opgesteld voor deze sector. Pensioenfondsen gaven aan dat engagement de meest effectieve tool is voor verandering. In november werd de studie in samenwerking met IUCN gepresenteerd bij APG. Onderdeel van het programma waren ook Achmea Investment Management en Anglo American.

Jaarrekening 2019

5.1 BALANS PER 31 DECEMBER

(na resultaatbestemming)

	31-12-2019	31-12-2018
	€	€
ACTIVA		
Immateriële vaste activa		
Software en licenties	2.004	6.008
Materiële vaste activa		
Inventaris en apparatuur	4.991	3.944
Financiële vaste activa		
Effecten	10.414	8.431
Vlottende activa		
Vorderingen		
Debiteuren	61.924	20.703
Waarborgsom	905	905
Vooruitbetaalde kosten en overlopende activa	8.874	8.940
Totaal vorderingen	71.703	30.548
Liquide middelen	223.239	345.230
Totaal vlottende activa	294.942	375.778
TOTAAL ACTIVA	312.351	394.161
PASSIVA		
Eigen vermogen		
Algemene reserve	165.612	96.386
Bestemmingsreserve	-	-
Innovatiefonds	-	-
	165.612	96.386
Kortlopende schulden en overlopende passiva		
Crediteuren	17.839	12.565
Loonheffing en sociale premies	36.279	16.333
Omzetbelasting	1.013	2.250
Vooruitontvangen bedragen	39.628	230.790
Nog te betalen kosten	51.980	35.837
	146.739	297.775
TOTAAL PASSIVA	312.351	394.161

5.2 STAAT VAN BATEN EN LASTEN

	WERKELIJK 2019	BEGROOT 2019	WERKELIJK 2018
	€	€	€
BATEN			
Contributies	451.806	461.000	410.717
Bijdrage innovatiefonds	32.331	30.000	30.893
Projectbaten	484.730	450.000	473.743
Financiële baten en lasten	1.996	1.000	-1.921
Diverse baten	607	1.000	1.212
TOTAAL BATEN	971.470	943.000	914.644
LASTEN			
Personeel	736.246	709.000	642.240
Reis- en verblijf	7.720	12.000	10.651
Communicatie	20.292	30.000	15.541
Huisvesting	36.105	37.000	36.372
Algemeen	41.527	55.000	55.100
Afschrijvingen	7.863	15.000	15.960
Projectkosten	52.491	35.000	63.645
TOTAAL LASTEN	902.244	893.000	839.509
RESULTAAT	69.226	50.000	75.135
RESULTAATBESTEMMING			
<i>Toegevoegd aan:</i>			
Algemene reserve	69.226	50.000	75.135
Bestemmingsreserve	-	-	-
TOTAAL RESULTAATBESTEMMING	69.226	50.000	75.135

5.3 KASSTROOMOVERZICHT

	2019	2018
	€	€
Liquide middelen begin boekjaar	345.230	96.716
Liquide middelen einde boekjaar	<u>223.239</u>	<u>345.230</u>
AF/TOENAME LIQUIDE MIDDELEN	<u>-121.991</u>	<u>248.514</u>
<i>Kasstroom uit operationele activiteiten:</i>		
Resultaat	69.226	75.135
Afschrijvingen	<u>7.863</u>	<u>15.960</u>
	77.089	91.095
<i>Veranderingen in werkkapitaal:</i>		
Toename c.q. afname vorderingen	-41.155	31.168
Afname c.q. toename schulden	<u>-151.036</u>	<u>126.490</u>
	<u>-192.191</u>	<u>157.658</u>
	-115.102	248.753
<i>Kasstroom uit investeringsactiviteiten:</i>		
Investerings in materiële vaste activa	-4.905	-2.102
Investerings in financiële vaste activa	-1.984	1.863
	<u>-6.889</u>	<u>-239</u>
AFNAME/TOENAME	<u>-121.991</u>	<u>248.514</u>

5.4 GRONDSLAGEN VAN WAARDERING EN RESULTAATBEPALING

De jaarrekening is opgesteld conform de richtlijn jaarverslaggeving van 'Kleine rechtspersonen afdeling C 1 organisaties zonder winststreven'

GRONDSLAGEN VAN WAARDERING

Immateriële en Materiële vaste activa

De immateriële vaste activa zijn opgenomen tegen historische aanschafwaarde. De afschrijvingstermijn is 5 jaar.

De materiële vaste activa zijn gewaardeerd tegen historische aanschaffingsprijs. Het gehanteerde afschrijvingspercentage bedraagt 20% voor inventaris, automatiseringsapparatuur wordt afgeschreven in 3 jaar, derhalve 33,33%. Alle inventaris wordt afgeschreven tot nihil. In het jaar 2019 is voor € 4.907 aan nieuwe bedrijfsmiddelen geïnvesteerd. Bedragen boven de € 450 worden geactiveerd.

Financiële vaste activa

Effecten zijn gewaardeerd tegen marktwaarde op balansdatum.

Onderhanden werk

Het onderhanden werk wordt gewaardeerd tegen de daaraan bestede kosten, zoals werk door derden etc. en de werkelijk bestede uren van het eigen personeel tegen vaste interne tarieven, verminderd met een eventuele voorziening voor voorzienbare verliezen en in rekening gebrachte (deel-)facturen. Zodra een betrouwbare schatting kan worden gemaakt van het resultaat van het onderhanden werk, worden de opbrengsten en lasten in de winst en verliesrekening verwerkt naar rato van de voortgang van het stadium van voltooiing van het project (Percentage of Completion). Het stadium van voltooiing van het onderhanden werk wordt bepaald op basis van het percentage van de gemaakte kosten ten opzichte van de meest recente inschatting van de in totaal verwachte kosten.

Overige activa en passiva

De vorderingen, liquide middelen, voorziening, schulden en overlopende activa en passiva worden opgenomen tegen nominale waarde; Waardering van vorderingen geschiedt eventueel onder aftrek van een voorziening wegens oninbaarheid, gebaseerd op een individuele beoordeling van de vorderingen.

GRONDSLAGEN VAN RESULTAATBEPALING

Projecten

De kosten van de in deze jaarrekening opgenomen projecten bestaan uit toegerekende directe lasten, overhead en personele lasten. De allocatie van de overhead en personele lasten is berekend op basis van de werkelijk gemaakte uren zoals verantwoord in het urenregistratiesysteem van de VBDO. Op meerjarige projecten wordt – in overleg met de opdrachtgever – jaarlijks het projectresultaat bepaald en aan de opdrachtgever in rekening gebracht.

Bepaling resultaat

Het resultaat wordt bepaald als het verschil tussen baten en lasten over het boekjaar. De baten worden verantwoord in het verslagjaar waarin deze zijn gerealiseerd. De kosten worden toegerekend aan het verslagjaar waarop zij betrekking hebben.

Continuïteit

Het overschot op de staat van baten en lasten over 2019 bedraagt € 69.226, de reserves belopen per 31 december 2019 € 165.612 positief. De jaarrekening is opgesteld op basis van de continuïteitveronderstelling.

In 2020 heeft de hele wereld te maken met de Coronacrisis. Voor de VBDO betekent dit dat een aantal projecten zullen worden doorgeschoven naar 2021. Hierdoor zullen naar verwachting zowel inkomsten als kosten lager in 2020 lager zijn dan begroot.

Vooralsnog ziet de VBDO geen gevolgen voor de continuïteit voor de komende jaren ten gevolge van de Coronacrisis.

BALANS

In 2019 is ten laste van de post materiele vaste activa in totaal € 4.907, geïnvesteerd voor de vervanging van laptops en de aanschaf van overige computerapparatuur.

De aandelen, die wij aanhouden voor het uitoefenen van stemrecht op de AVA's, zijn in het verslagjaar in waarde toegenomen tot een bedrag van € 10.414.

De post debiteuren is in 2019 verder toegenomen tot een bedrag van € 61.924. Er is in het verslagjaar geen voorziening getroffen voor oninbare vorderingen.

De liquide middelen namen met circa € 122.000 af tot een totaalbedrag van € 223.239.

Voor de bestemmingsreserve innovatiefonds is in 2019 van zowel institutionele leden als particuliere leden een totale bedrage van € 32.331 ontvangen. Met deze bijdrage heeft de VBDO een nieuwe en innovatieve project gefinancierd, waarvoor geen financiering kon worden verkregen. Voor een overzicht van deze projecten en het verloop van de bestemmingsreserve in het boekjaar wordt verwezen naar de toelichting op de balans op pagina 34 van dit jaarverslag.

De kortlopende schulden en overlopende activa zijn in 2019 met € 146.739 afgenomen als gevolg van een toename van de post crediteuren en de afname van de post vooruit ontvangen bedragen.

STAAT VAN BATEN EN LASTEN

Evenals voorgaand jaar heeft de groei van de institutionele leden zich ook in 2019 voortgezet. Hierdoor stegen deze contributies met ruim 10% tot een bedrag van € 451.806. Ook de bijdrage aan de bestemmingsfonds innovatiefonds is met ca. 5% gestegen naar € 32.331.

De baten externe projectfinanciering steeg met circa 8% ten opzichte van de begroting van 2019 en kwam daarmee uit op een totaalbedrag van € 484.730.

Eind 2019 waren een drietal projecten nog niet afgerond en deze vertegenwoordigen een opbrengstwaarde van € 39.628 welke in 2020 zal worden gerealiseerd. De externe kosten van de uitgevoerde projecten dalen in 2019 met € 11.154 en kwamen uit op een bedrag van € 52.491.

Ten opzichte van de realisatie 2018 stegen de totale baten (contributies, projectbaten en overige baten) in het verslagjaar met circa 6% naar een totaalbedrag van € 971.470.

De post personeelskosten steeg in het verslagjaar ten opzichte van de realisatie 2018 met 13%. Deze stijging wordt vooral veroorzaakt door een toename van de post salarissen. Het percentage aan projecten doorberekende personeelskosten steeg in 2019 naar 90% en kwam daarmee uit op een bedrag van € 447.030.

De uitgaven voor de post communicatie daalden in 2019 met circa 33% ten opzichte van de begroting. Deze afname werd veroorzaakt door de minder hoge kosten voor de nieuwe ontworpen huisstijl.

Ten opzichte van de realisatie 2018 stegen de totale lasten in het verslagjaar met circa 7% naar een totaalbedrag van € 902.244.

5.6 TOELICHTING OP DE BALANS

(activa)

IMMATERIËLE VASTE ACTIVA

	ECORGANIZER	TOTAAL
	€	€
Stand per aanvang boekjaar		
aanschafwaarde	20.019	20.019
cumulatieve afschrijving	-14.011	-14.011
boekwaarde aanvang boekjaar	10.012	10.012
Mutaties in het boekjaar		
investeringen	-	-
desinvesteringen	-	-
afschrijvingen	-4.004	-4.004
totaal mutaties in het jaar	-4.004	-4.004
Stand per ultimo boekjaar		
aanschafwaarde	20.019	20.019
cumulatieve afschrijving	-18.015	-18.015
boekwaarde einde boekjaar	2.004	2.004

	INVENTARIS	APPARATUUR	TOTAAL
	€	€	€
MATERIËLE VASTE ACTIVA			
Stand per aanvang boekjaar			
aanschafwaarde	8.579	42.122	50.701
cumulatieve afschrijving	-8.221	-38.537	-46.758
Boekwaarde aanvang boekjaar	358	3.585	3.943
Mutaties in boekjaar			
investeringen	2.420	2.487	4.907
desinvesteringen	-	-	-
afschrijvingen	-724	-3.135	-3.859
Totaal mutaties in het jaar	1.696	-648	1.048
Stand per ultimo boekjaar			
aanschafwaarde	10.999	44.609	55.608
cumulatieve afschrijving	-8.945	-41.672	-50.617
stand einde boekjaar	2.054	2.937	4.991

5.6 TOELICHTING OP DE BALANS

(activa)

	31-12-2019	31-12-2018
	€	€
FINANCIËLE VASTE ACTIVA		
<i>effecten</i>		
Effectenrekening Rabobank	10.414	8.431
	10.414	8.431
VLOTTENDE ACTIVA		
<i>debiteuren</i>		
uitstaande vorderingen	61.924	20.703
af: voorziening oninbaar	-	-
	61.924	20.703
<i>waarborgsom</i>		
TNT depot bedrag	905	905
<i>vooruitbetaalde kosten en overlopende activa</i>		
nog te ontvangen interest	104	83
diverse vooruitbetaalde kosten	4.775	4.862
compensatie transitievergoeding	3.995	3.995
	8.874	8.940
LIQUIDE MIDDELEN		
ING betaalrekening	11.833	179.139
ING inbedrijfrekening	28	28
Rabobank rekening-courant	833	1.015
Rabobank beleggersrekening	1.903	1.491
Rabobank bedrijfsspaarrekening	1.104	1.104
ASN sparen zakelijk	207.538	162.453
	223.239	345.230

Alle liquide middelen zijn direct opeisbaar.

5.6 TOELICHTING OP DE BALANS

(passiva)

EIGEN VERMOGEN	01.01.2019	Toevoeging (€)	Onttrekking (€)	Mutatie 2019 (€)	31.12.2019
	Stand (€)				Stand (€)
Algemene reserve	96.386	69.226		69.226	165.612
Bestemmingsreserve Innovatiefonds	-	32.331	32.331	-	
	96.386	101.557	32.331	69.226	165.612

De algemene reserve heeft ten doel de continuïteit van de organisatie voor een langere periode te waarborgen. Voor de omvang van deze reserve hanteert het bestuur een normering, die gelijk is aan de helft van de voor dat jaar begrootte personeels- en huisvestingskosten.

Voor 2019 kan de omvang van de algemene reserve becijferd worden op een bedrag van € 386.000; aan het einde van het boekjaar en na verwerking van het resultaat komt deze reserve uit op een bedrag van € 165.612,-.

In 2019 hebben zowel de institutionele- als de particuliere leden een extra financiële bijdrage geleverd aan de bestemmingsreserve Innovatiefonds. In totaal is voor het Innovatiefonds een bedrag van € 32.331,- ontvangen;

De bestedingen in het boekjaar bedragen € 34.306,-. Uit het Innovatiefonds is in 2019 de volgende project gefinancierd:

PROJECT	OMSCHRIJVING	Totale projectkosten	T.l.v. Innovatiefonds
19.894	Innoveren van onze benchmark	€ 34.306	€ 32.331
		€ 34.306	€ 32.331

KORTLOPENDE SCHULDEN EN OVERLOPENDE PASSIVA

	31-12-2019	31-12-2018
	€	€
Crediteuren		
Nog te betalen facturen	17.839	12.565
Loonheffing en sociale premies		
Aangifte loonheffing december	36.279	16.333
Omzetbelasting		
Aangifte omzetbelasting 4e kwartaal	1.013	2.250
Vooruitontvangen bedragen		
Projectbaten vooruit ontvangen	39.628	230.790
Nog te betalen kosten		
Reservering vakantiegeld, verlofdagen	47.557	31.541
Accountant jaarcontrole	4.423	4.296
	51.980	35.837

NIET IN DE BALANS OPGENOMEN RECHTEN EN VERPLICHTINGEN

Er is een huurcontract afgesloten t.b.v. Pieterstraat 11 te Utrecht.

In 2019 bedroeg de huur € 8.375 per kwartaal; de maand september is huurvrij.

Het huurcontract is stilzwijgend verlengd

5.7 TOELICHTING OP DE STAAT VAN BATEN EN LASTEN

	WERKELIJK 2019	BEGROOT 2019	WERKELIJK 2018
	€	€	€
BATEN			
contributies particulieren	15.378	16.000	16.880
contributies institutionele leden	436.427	445.000	393.837
bijdrage Innovatiefonds	32.331	30.000	30.893
financiële baten en lasten	1.996	1.000	-1.921
diverse baten	607	1.000	1.212
	<u>486.739</u>	<u>493.000</u>	<u>440.901</u>
PROJECTBATEN	<u>484.730</u>	<u>450.000</u>	<u>473.743</u>

Hieronder volgt een specificatie van de baten van de in 2019 en 2018 gereedgekomen projecten.
De baten hebben betrekking op de in die jaren aan afnemers van onze diensten gefactureerde bedragen.

PROJECTEN			
Benchmarks	170.023		127.108
Kennisoverdracht	300.707		332.635
Engagement	14.000		14.000
	<u></u>	<u></u>	<u></u>
TOTALE PROJECTBATEN	<u>484.730</u>	<u>450.000</u>	<u>473.743</u>

5.7 TOELICHTING OP DE STAAT VAN BATEN EN LASTEN

	WERKELIJK 2019	BEGROOT 2019	WERKELIJK 2018
LASTEN	€	€	€
<i>personeel</i>			
salarissen	545.942		468.604
sociale lasten	89.272		82.649
pensioenen	42.872		46.853
overige personeelskosten	58.160		44.134
	736.246	709.000	642.240

In 2019 waren er gemiddeld 8,8 FTE's werknemers in loondienst (2018 : 8,7 FTE's).

Onder de post salarissen is ook een bedrag van € 16.722,- opgenomen uit hoofde van verstrekte stagevergoedingen.

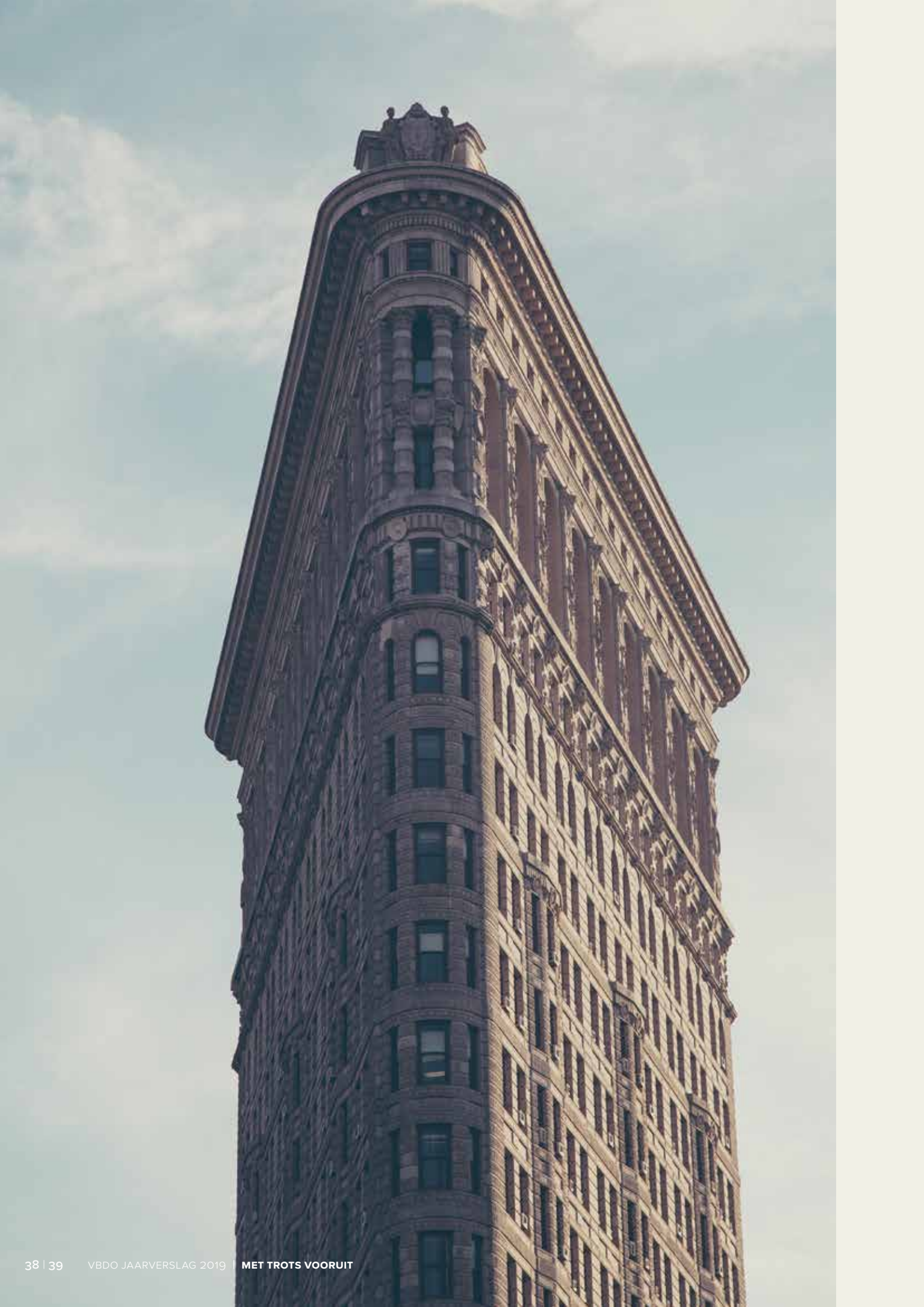
<i>reis- en verblijf</i>	7.720	12.000	10.651
<i>communicatie</i>			
Nieuwsbrieven en publicaties	11.743		3.463
websites	1.956		8.348
overige communicatie	6.593		3.730
	20.292	30.000	15.541
<i>huisvesting</i>			
huur kantoor	30.708		30.708
servicekosten	5.264		5.264
overige huisvesting	133		400
	36.105	37.000	36.372
<i>algemeen</i>			
kantoor	22.590		36.922
accountant	7.369		7.139
administratie	4.228		4.239
bestuur en raad van advies	141		602
overige algemene kosten	7.199		6.198
	41.527	55.000	55.100

Het bestuur heeft in 2019 geen aanspraak gemaakt op de reguliere onkostenvergoeding.

<i>afschrijvingen</i>			
inventaris	724		315
apparatuur	3.135		3.649
immateriële vaste activa	4.004		11.996
	7.863	15.000	15.960

5.8 BEGROTING 2020

	BEGROTING 2020	REALISATIE 2019	BEGROTING 2019
	€	€	€
BATEN			
contributies institutionele leden	450.000	436.428	445.000
contributies particuliere leden	15.000	15.378	16.000
bijdragen Innovatiefonds	30.000	32.331	30.000
projectbaten	450.000	484.730	450.000
financiële baten en lasten	1.000	1.996	1.000
diverse baten	1.000	607	1.000
totaal	947.000	971.470	943.000
LASTEN			
projectlasten kosten incl personeel	573.000	499.521	529.000
personeel	755.000	736.246	709.000
doorrek naar project	-543.000	-447.030	-494.000
reis en verblijf	10.000	7.720	12.000
communicatie	20.000	20.292	30.000
huisvesting	37.000	36.105	37.000
algemeen	55.000	41.527	55.000
afschrijvingen	10.000	7.863	15.000
totaal	917.000	902.244	893.000
TOTAAL RESULTAAT	30.000	69.226	50.000

6. Controleverklaring van de onafhankelijke accountant

Vereniging van Beleggers voor Duurzame Ontwikkeling
Pieterstraat 11
3512 JT UTRECHT

CONTROLEVERKLARING VAN DE ONAFHANKELIJKE ACCOUNTANT

Aan: het bestuur van Vereniging van Beleggers voor Duurzame Ontwikkeling

volgt Verklaring over de in het jaarverslag opgenomen jaarrekening 2019

Ons oordeel

Wij hebben de jaarrekening 2019 van Vereniging van Beleggers voor Duurzame Ontwikkeling te Utrecht gecontroleerd.

Naar ons oordeel geeft de in dit jaarverslag opgenomen jaarrekening een getrouw beeld van de grootte en de samenstelling van het vermogen van Vereniging van Beleggers voor Duurzame Ontwikkeling per 31 december 2019 en van het resultaat over 2019 in overeenstemming met de in Nederland geldende RJ-Richtlijn C1 Kleine organisaties-zonder-winststreven.

De jaarrekening bestaat uit:

1. de balans per 31 december 2019 (met een balanstotaal van € 312.351);
2. de staat van baten en lasten over 2019 (met een resultaat van € 69.226 positief); en
3. de toelichting met een overzicht van de gehanteerde grondslagen voor financiële verslaggeving en andere toelichtingen.

De basis voor ons oordeel

Wij hebben onze controle uitgevoerd volgens het Nederlands recht, waaronder ook de Nederlandse controlestandaarden vallen. Onze verantwoordelijkheden op grond hiervan zijn beschreven in de sectie 'Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening'.

Wij zijn onafhankelijk van Vereniging van Beleggers voor Duurzame Ontwikkeling zoals vereist in de Verordening inzake de Onafhankelijkheid van accountants bij assurance-opdrachten (ViO) en andere voor de opdracht relevante onafhankelijkheidsregels in Nederland. Verder hebben wij voldaan aan de Verordening Gedrags- en Beroepsregels Accountants (VGBA).

Wij vinden dat de door ons verkregen controle-informatie voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel.

Verklaring over de in het jaarverslag opgenomen andere informatie

Naast de jaarrekening en onze controleverklaring daarbij, omvat het jaarverslag andere informatie, die bestaat uit:

- het bestuursverslag (pagina 5 tot en met 25);
- begroting 2020;
- hoofdstuk 7 Duurzame bedrijfsvoering;
- bijlage 1: Institutionele leden;
- bijlage 2: Engagement met beursgenoteerde bedrijven;
- bijlage 3: Milieubelasting en achtergronden berekening;
- bijlage 4: GRI Index.

Op grond van onderstaande werkzaamheden zijn wij van mening dat de andere informatie met de jaarrekening verenigbaar is en geen materiële afwijkingen bevat en alle informatie bevat die op grond van RJ-Richtlijn C1 kleine organisaties-zonder-winststreven vereist is. Wij hebben de andere informatie gelezen en hebben op basis van onze kennis en ons begrip, verkregen vanuit de controle of anderszins, overwogen of de andere informatie materiële afwijkingen bevat en alle informatie bevat die op grond van de in Nederland geldende RJ-Richtlijn C1 Kleine organisaties-zonder-winststreven vereist is. Met onze werkzaamheden hebben wij voldaan aan de vereisten in de Nederlandse Standaard 720. Deze werkzaamheden hebben niet dezelfde diepgang als onze controlewerkzaamheden bij de jaarrekening.

Het bestuur is verantwoordelijk voor het opstellen van de andere informatie, waaronder het bestuursverslag in overeenstemming met RJ-Richtlijn C1 Kleine organisaties-zonder-winststreven.

Beschrijving van verantwoordelijkheden met betrekking tot de jaarrekening

Verantwoordelijkheden van het bestuur voor de jaarrekening

Het bestuur is verantwoordelijk voor het opmaken en getrouw weergeven van de jaarrekening in overeenstemming met de in Nederland geldende RJ-Richtlijn C1 Kleine Organisaties-zonder-winststreven. In dit kader is het bestuur verantwoordelijk voor een zodanige interne beheersing die het bestuur noodzakelijk acht om het opmaken van de jaarrekening mogelijk te maken zonder afwijkingen van materieel belang als gevolg van fouten of fraude.

Bij het opmaken van de jaarrekening moet het bestuur afwegen of de vereniging in staat is om haar werkzaamheden in continuïteit voort te zetten. Op grond van genoemd verslaggevingsstelsel moet het bestuur de jaarrekening opmaken op basis van de continuïteitsveronderstelling, tenzij het bestuur het voornemen heeft om de vereniging te liquideren of de activiteiten te beëindigen of als beëindiging het enige realistische alternatief is. Het bestuur moet gebeurtenissen en omstandigheden waardoor gerede twijfel zou kunnen bestaan of de vereniging haar activiteiten in continuïteit kan voortzetten, toelichten in de jaarrekening.

Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening

Onze verantwoordelijkheid is het zodanig plannen en uitvoeren van een controleopdracht dat wij daarmee voldoende en geschikte controle-informatie verkrijgen voor het door ons af te geven oordeel. Onze controle is uitgevoerd met een hoge mate maar geen absolute mate van zekerheid waardoor het mogelijk is dat wij tijdens onze controle niet alle materiële fouten en fraude ontdekken. Afwijkingen kunnen ontstaan als gevolg van fouten of fraude en zijn materieel indien redelijkerwijs kan worden verwacht dat deze, afzonderlijk of gezamenlijk, van invloed kunnen zijn op de economische beslissingen die gebruikers op basis van deze jaarrekening nemen. De materialiteit beïnvloedt de aard, timing en omvang van onze controlewerkzaamheden en de evaluatie van het effect van onderkende afwijkingen op ons oordeel.

Een meer gedetailleerde beschrijving van onze verantwoordelijkheden is opgenomen in de bijlage bij onze controleverklaring.

Was getekend te Sliedrecht, 2 juli 2020.

WITh accountants B.V.
P. Alblas RA

Bijlage.

Bijlage bij onze controleverklaring over de jaarrekening 2019 van Vereniging van Beleggers voor Duurzame Ontwikkeling

Wij hebben onze accountantscontrole professioneel kritisch uitgevoerd en hebben waar relevant professionele oordeelsvorming toegepast in overeenstemming met de Nederlandse controlestandaarden, ethische voorschriften en de onafhankelijkheidseisen. Onze controle bestond onder andere uit:

- het identificeren en inschatten van de risico's dat de jaarrekening afwijkingen van materieel belang bevat als gevolg van fouten of fraude, het in reactie op deze risico's bepalen en uitvoeren van controlewerkzaamheden en het verkrijgen van controle-informatie die voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel. Bij fraude is het risico dat een afwijking van materieel belang niet ontdekt wordt groter dan bij fouten. Bij fraude kan sprake zijn van samenspanning, valsheid in geschrifte, het opzettelijk nalaten transacties vast te leggen, het opzettelijk verkeerd voorstellen van zaken of het doorbreken van de interne beheersing;
- het verkrijgen van inzicht in de interne beheersing die relevant is voor de controle met als doel controlewerkzaamheden te selecteren die passend zijn in de omstandigheden. Deze werkzaamheden hebben niet als doel om een oordeel uit te spreken over de effectiviteit van de interne beheersing van de vereniging;
- het evalueren van de geschiktheid van de gebruikte grondslagen voor financiële verslaggeving en het evalueren van de redelijkheid van schattingen door het bestuur en de toelichtingen die daarover in de jaarrekening staan;
- het vaststellen dat de door het bestuur gehanteerde continuïteitsveronderstelling aanvaardbaar is. Tevens het op basis van de verkregen controle-informatie vaststellen of er gebeurtenissen en omstandigheden zijn waardoor gerede twijfel zou kunnen bestaan of de vereniging haar activiteiten in continuïteit kan voortzetten. Als wij concluderen dat er een onzekerheid van materieel belang bestaat, zijn wij verplicht om aandacht in onze controleverklaring te vestigen op de relevante gerelateerde toelichtingen in de jaarrekening. Als de toelichtingen inadequaat zijn, moeten wij onze verklaring aanpassen. Onze conclusies zijn gebaseerd op de controle-informatie die verkregen is tot de datum van onze controleverklaring. Toekomstige gebeurtenissen of omstandigheden kunnen er echter toe leiden dat een vereniging haar continuïteit niet langer kan handhaven;
- het evalueren van de presentatie, structuur en inhoud van de jaarrekening en de daarin opgenomen toelichtingen;
- het evalueren of de jaarrekening een getrouw beeld geeft van de onderliggende transacties en gebeurtenissen.

Wij communiceren met het bestuur onder andere over de geplande reikwijdte en timing van de controle en over de significante bevindingen die uit onze controle naar voren zijn gekomen, waaronder eventuele significante tekortkomingen in de interne beheersing.

7. Duurzame bedrijfsvoering

In dit hoofdstuk beschrijven we de sociale prestaties en milieuaspecten. De VBDO richt zich daarbij op de materialiteit van de sociale en milieu-indicatoren. De prestaties die in dit hoofdstuk staan, zijn betrekkelijk. Een verandering in de aantal FTE's heeft significante gevolgen voor de relatieve prestaties van de organisatie.

7.1 SOCIALE PRESTATIES

Werknemers

In 2019 waren er gedurende het jaar elf medewerkers, waarvan zeven met een vast contract, werkzaam bij de VBDO. Een volledige werkweek bedraagt 36 uur. In totaal waren er 9,2 fte's werkzaam gedurende het gehele jaar. Ten opzichte van het voorgaande jaar is dit ongeveer gelijk gebleven.

Diversiteit

De VBDO vindt het belangrijk dat er een goede balans is tussen mannelijke en vrouwelijke werknemers. In 2019 waren er vier mannen en zeven vrouwen werkzaam bij deze organisatie.

Stagiaires en vrijwilligers

In 2019 werkten er acht stagiaires bij de VBDO. De stages duurden 3 tot 6 maanden. Er werkten 20 vrijwilligers mee voor de research en de bezoeken aan de aandeelhoudersvergaderingen. Stagiairs en vrijwilligers ontvangen een onkostenvergoeding.

Secundaire arbeidsvoorwaarden

De secundaire arbeidsvoorwaarden voor de betaalde medewerkers zijn:

- Bijdrage in pensioen
- Flexibele werktijden
- Een vergoeding voor woonwerk verkeer

De inschaling en beloning vinden plaats volgens de systematiek van Hivos.

Intern overleg

Een keer in drie weken is er een teammeeting met alle vaste medewerkers van de VBDO. Verder is er twee per jaar een strategisch overleg met bestuur en team. Daarnaast vindt er één keer per jaar een beoordelingsgesprek plaats. De directeur voert dit gesprek met de medewerkers en het bestuur met de directeur.

Verzuim

Het ziekteverzuim bedroeg in 2019 gemiddeld 5,2 procent. In 2017 was dit 1,6 procent. Het percentage ziekteverzuim wordt berekend door het aantal uren ziekteverzuim te delen door het totaal aantal contract-uren. De verhoging van het cijfer ziekteverzuim is te wijten aan het langdurig verzuim van twee medewerkers.

7.2 PERSONEELSBELEID

Personeelsvertegenwoordiging

De VBDO heeft vanaf 2015 een personeelsvertegenwoordiging (PVT), bestaande uit drie door het personeel gekozen teamleden. De Directie en PVT zijn in 2019 niet bij elkaar gekomen. Er hebben zich in 2019 wederom geen dringende zaken voorgedaan die de aandacht van de PVT heeft doen vragen.

Vanaf 2015 heeft de VBDO de vertrouwenspersoon aangesteld en heeft de klachtenprocedure in een kantoorhandleiding vastgelegd.

7.3 UITBESTEED WERK

In 2019 werden de volgende werkzaamheden uitbesteed:

- **Vormgeving en druk publicaties**
Wim Dijkers, te Breukelen
La Plume Media, te Haarlem
- **Netwerkbeheer, automatisering**
Fixar, Alkmaar
- **Kantoorartikelen en kopieerpapier**
Viking, Venlo
- **Verhuur en onderhoud pand**
C.N. van der Brugge, Utrecht
- **Salarisadministratie**
Zweers & Wijbenga, Utrecht
- **Accountantscontrole**
WITH Accountants, Sliedrecht
- **Ontwerp en vormgeving www.vbdo.nl**
Haicu webdesign, Utrecht
- **Adviseur pensioenen en werknemersverzekeringen**
APS Pensioenteam
- **Uitvoering Pensioenen**
Zwitserleven

De VBDO is bewust in de keuze van haar leveranciers omdat deze moeten bijdragen aan de eisen die de VBDO zichzelf stelt op sociaal- en milieugebied (bijvoorbeeld: het leveren van kringlooppapier). We geven de voorkeur aan leveranciers die affiniteit hebben met de duurzame doelstellingen van de VBDO.

7.4 MILIEUPRESTATIES

Milieu-effecten

De VBDO draagt bij aan de uitstoot van CO₂ voornamelijk door energiegebruik (gas en elektriciteit) en transport. Andere vormen van milieubelasting als gevolg van de kantooractiviteiten zijn materiaalgebruik (voornamelijk papier), watergebruik en afvalproductie. Deze zijn wegens een beperkte materialiteit niet meegenomen in dit rapport.

CO₂-emissies als gevolg van kantoor gebonden energiegebruik

De CO₂-emissies als gevolg van kantoor gebonden energiegebruik zijn afkomstig uit gasgebruik (verwarming) en elektriciteitsgebruik.

CO₂-EMISSIONS VAN KANTOORGEBOUDEN ENERGIEVERBRUIK IN 2019

	Hoeveelheid (GJ/jaar)	CO ₂ emissie (kg/jaar)
Gasgebruik	66,8	3150
Elektriciteitsgebruik	53,2	2770
Totaal	120,0	5920

CO₂-EMISSIONS VAN KANTOORGEBOUDEN ENERGIEVERBRUIK

Totaal	2019	2018	2017	2016	2015	2014
GJ	120,0	120,0	120,0	119	120,0	117,9
Kg CO ₂	5.920	5.920	5.920	7.463	7.509	7.487

Duurzame bedrijfsvoering

CO₂-emissies als gevolg van transport

Voor een bepaling van de omvang van het transport zijn de aan de VBDO gerelateerde werkkilometers meegerekend (woonwerk verkeer en externe afspraken van directie en medewerkers), alsmede de afstand die is overbrugd voor het bijwonen van internationale afspraken. Het kilometerverbruik van bezoekers, of door de VBDO ingeschakelde onderzoekers van andere organisaties, wordt buiten beschouwing

gehouden. Bus-, tram- en taxivervoer naar bestemmingen in grote steden (meestal aansluitend op treinreis) zijn dit jaar ook meegenomen.

In 2019 werden per trein meer kilometers afgelegd dan in 2018. Het aantal kilometers met de auto zijn afgenomen en het vliegtuig is in het verslagjaar toegevoegd.

CO₂-EMISSIONS VAN TRANSPORT IN 2019

	Afstand (km/jaar)	CO ₂ emissie (kg/jaar)
Trein	127.790	2600
Auto	5.746	3591
Vliegtuig	83.408	12.261
Totaal	216.944	18.452

Vanaf 2018 hebben we de berekening van de uitstoot van vliegreizen verdeeld in korte, middel en lange afstandsvluchten (o.b.v. emissiefactoren van co₂emissie-

factoren.nl). Dit geeft een waarheidsgetrouwer beeld van de emissies en verklaart de daling in kg CO₂ ten opzichte van 2018.

CO₂-emissies totaal

Sinds 2001 is een vrijwel klimaatneutrale bedrijfsvoering bereikt, door de CO₂-uitstoot te compenseren met de aanschaf van CO₂-credits. De bijdrage van de VBDO wordt geïnvesteerd in klimaatprojecten, zoals de aanschaf van cookstoves in Oeganda. Deze projec-

ten zorgen voor een onafhankelijk gecontroleerde vermindering van CO₂ in de atmosfeer. De CO₂-credits zijn gecrediteerd op de CO₂-rekening van de VBDO. Het CO₂-rekeningafschrift is opgenomen in dit jaarverslag. Meer informatie hierover vindt u op: www.climateneutralgroup.nl.

CO₂-EMISSIONS VAN TRANSPORT

Totaal	2019	2018	2017	2016	2015	2014
Km	216.944	203.378	186.280	144.610	139.039	117.452
Kg CO ₂	18.452	22.048	33.890	5.382	6.452	7.992

CO₂-EMISSIONS IN KG PER JAAR

	2019	2018	2017	2016	2015	2014
Energiegebruik	5.920	5.920	5.920	7.463	7.509	7.487
Transport	18.452	22.048	33.890	5.382	6.452	7.992
Totaal	24.372	27.968	39.810	12.845	13.961	15.479
Totaal per fte	2.649	2.492	4.599	1.062	1.257	1.629

Certificaat

Nummer 88890

Dit certificaat is het bewijs dat

VBDO

29.7 ton CO₂-equivalenten heeft gecompenseerd
met Gold Standard cooking stove projecten.

Compensatie vindt plaats middels de speciaal door Climate Neutral Group
geselecteerde duurzame energieprojecten.

Met deze projecten wordt elders CO_{2eq}-uitstoot teruggebracht.
Wij selecteren onze projecten altijd op de bijdrage die zij leveren
aan de ontwikkeling van de lokale bevolking en regio.
Ontwikkelingen zoals: werkgelegenheid, kennisoverdracht, gezondheidsverbetering,
stimulering van de eigen economie en lokale milieuverbeteringen.

René Toet

Managing Director
Utrecht, 06/05/2020

Climate Neutral Group

KLEINE INZICHTEN | GROTE OPBRENGSTEN

Bijlage 1

Institutionele leden 2019

ASR
 Aberdeen Standard Investments
 ABN AMRO MP
 ABP Bestuursbureau
 Achmea
 Actiam (Vivat)
 Aegon AM
 Alliance Bernstein
 Allianz Global Investors
 Amundi
 Ansvar Verzekeringen
 ASN Bank (SNS Bank)
 Avans Hogeschool
 AXA IM
 Bank Ten Cate Cie.
 Between- US
 Binck Bank
 Blackrock IM
 BNP Corporate & Inst. Banking
 BNP IP Nederland
 BNP Securities Services
 BPF Detailhandel
 BPF Landbouw
 BPF Schilders
 Candriam
 CDP
 Climate Neutral Group
 CNV International
 DegroofPetercam AM

Deutsche bank
 DSM Pension Services
 Equileap
 ERM
 Fair Capital Partners
 Fair Impact
 Fidelity Nederland
 Fin. Assets
 Financiële Diensten Amsterdam
 FMO
 FNV
 Fonds 1818
 IBS Capital Allies
 ICCO
 ING
 InsingerGilissen Bankiers
 IUCN
 KasBank NV.
 Metropolis
 Milieudedefensie
 Morningstar
 MSCI
 NN Group
 Oikocredit Nederland
 Oxfam Novib
 Pensioenfederatie
 Pensioenfonds Werk - en
 Reintegratie
 PFZW

PKN
 Prins Bernhard Cultuurfonds
 Profundo
 Prot. Gemeente Leiderdorp
 PwC Advisory
 Rabobank
 ResponsAbility Investments AG
 Robeco AM
 Save the Children
 St. Algemeen Pensioenfonds
 Unilever
 St. Bedrijfstakpensioenfonds
 Vlakglas
 St. Pensioenfonds SNS Reaal
 Storebrand Asset Management
 Sustainalytics
 Triodos Bank
 Unicef
 Van Lanschot
 Velthuyse & Mulder
 Verbond van Verzekeraars
 Vigeo Eiris
 WNF
 Zwitserleven

Bijlage 2

Engagement met beursgenoteerde bedrijven

Company	Pre-AGM meeting	AVA bezoek	Toezeggingen in 2019	Toezeggingen in 2018	Opgevolgde toezeggingen uit 2018
Financial Sector					
	*Bestuurder aanwezig				
ABN Amro	Ja	24-04-2019	1	-	-
Aegon	Ja	17-05-2019	-	-	-
a.s.r.	Ja*	22-05-2019	2	1	1
ING group	Ja	23-04-2019	1	-	-
NN group	Ja	29-05-2019	-	1	Niet opgevolgd
NIBC	Ja	26-04-2019	-	-	-
Van Lanschot Kempen	Ja	22-05-2019	-	-	-
Industry					
Aalberts	Ja	17-04-2019	1	-	-
AkzoNobel	Ja	26-04-2019	-	1	1
ArcelorMittal	Ja	-	1	-	-
BAM Group	Ja	17-04-2019	1	2	1
Boskalis	Ja	08-05-2019	2	-	-
Corbion	Ja	13-05-2019	2	-	-
DSM	Ja	08-05-2019	1	-	-
Heijmans	Ja	10-04-2019	-	-	-
Shell	Ja	21-05-2019	1	-	-
Vopak	Ja	17-04-2019	1	2	2
VolkerWessels	Ja*	18-04-2019	1	-	-
OCI	Ja*	29-05-2019	-	-	-

Technology & Electronics

ASM International	Ja	20-05-2019	2	2	1
ASML	Ja	24-04-2019	3	1	Niet opgevolgd
Philips	Ja	09-05-2019	1	2	2
Signify	Ja	14-05-2019	1	1	1
TKH Group	Ja*	06-05-2019	1	2	1

Food, Beverage & Retail

Ahold Delhaize	Ja	10-04-2019	1	3	Niet opgevolgd
Heineken	Ja	24-04-2019	1	1	1
Sligro	Ja	20-03-2019	-	1	Niet opgevolgd
Unibail-Rodamco-West-field	Ja	-	-	-	-
Unilever	Ja	01-05-2019	1	-	-
Wereldhave	Ja	26-04-2019	2	2	1

Services

Altice	-	24-06-2019	-	1	-
Arcadis	Ja	25-04-2019	2	4	2
Fugro	Ja	26-04-2019	3	2	1
KPN	Ja	10-04-2019	3	1	1
PostNL	Ja	16-04-2019	-	3	1
Randstad	Ja	26-03-2019	-	2	1
RELX Group	Ja	25-04-2019	-	2	1
SBM Offshore	Ja*	10-04-2019	1	-	-
Wolters Kluwer	Ja	18-04-2019	1	2	Niet opgevolgd

Totaal	38	36	38	39	19
---------------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------

Bijlage 3

Milieubelasting en achtergronden berekening

CO₂-emissies

De CO₂-emissies van het kantoorgebonden energiegebruik zijn als volgt berekend:

Gas: verbruik op basis van eindafrekening gasleverancier; 1000 m³ gas = 31,65 GJ primaire energie; 1 GJ primaire energie (gas) = 56,0 kilogram CO₂

Elektriciteit: verbruik op basis van eindafrekening elektriciteitsleverancier; duizend kWh elektriciteit = 3,6 GJ / 0,4 (40 procent rendement elektriciteitsopwekking) = 9 GJ; 1 GJ primaire energie (elektriciteit) = 70,8 kilogram CO₂

De CO₂-emissies van transport zijn berekend aan de hand van de volgende gemiddelde omrekeningsfactoren:

Trein: gemiddeld 0,04 (0,02-0,06) kilogram CO₂ per persoon per kilometer

Vliegtuig (korte afstanden): 0,15 (0,11-0,18) kilogram CO₂ per persoon per kilometer

Vliegtuig (lange afstanden): 0,10 (0,08-0,11) kilogram CO₂ per persoon per kilometer

Auto: 0,19 (0,12-0,26) kg CO₂ per autokilometer (middelmaat auto, benzine, één persoon per auto, korte afstanden tot ongeveer 150 kilometer)

Papier

Het papierverbruik wordt berekend met behulp van de volgende formule: [papierverbruik 2019] = [voorraad kilogram papier per 01-01-2019] + [inkoop kilogram papier gedurende 2019] - [voorraad kilogram papier per 01-01-2020].

Emissies en klimaat-effecten van transport

Voor spitsverkeer buiten de stad (korte afstand < 100 km) geldt dat de CO₂-emissie van het openbaar vervoer ongeveer 20 procent is in vergelijking met auto's bij een bezettingsgraad van één persoon per auto. Zelfs als er drie personen in een auto zitten, zijn de CO₂-emissies per reizigerskilometer van de auto nog steeds groter dan die van het openbaar vervoer. Het klimaat-effect van vliegtuigen is groter dan de uitstoot van CO₂ alleen doet vermoeden. Ook de op grote hoogte uitgestoten waterdamp en NO_x hebben een klimaat-effect. De meest waarschijnlijke schatting is dat het klimaat-effect van de luchtvaart ongeveer 2,7 keer zo groot is als het klimaat-effect van de CO₂-uitstoot alleen. Dit betekent dat het klimaat-effect van een vliegtuig per reizigerskilometer gemiddeld ongeveer vijf maal zo groot is als dat van de gemiddelde autopassagier. Zelfs ten opzichte van een alleen rijdende automobilist is het klimaat-effect van een gemiddelde vliegtuigpassagier groter. De trein bleek zowel op korte als langere afstand het minst vervuillende vervoermiddel. Doordat de VOS en NO_x emissies van elektriciteitscentrales bijna nul zijn, steekt de trein ook op dit onderdeel gunstig af ten opzichte van auto en vliegtuig. Bij een snelheid van auto's boven de 120 km/uur nemen de emissies onevenredig snel toe.

Bijlage 4

GRI-index

	Omschrijving	Pagina
	Strategie en analyse	
G4-1	Visie en strategie	1
	Profiel van de organisatie	
G4-3	Naam van de organisatie	Vereniging van Beleggers voor Duurzame Ontwikkeling
G4-4	Belangrijkste merken, producten en diensten	Hoofdstuk 3&4
G4-5	Locatie van het kantoor	Pieterstraat 11, Utrecht
G4-6	Landen waarin de activiteiten plaatsvinden	Hoofdzakelijk Nederland
G4-7	Rechtsvorm	Vereniging
G4-8	Afzetmarkt	Hoofdstuk 4
G4-9	Omvang van de organisatie	Hoofdstuk 3, 5 en pag 16
G4-10	Aantal werknemers naar type arbeidscontract en gender	16
G4-11	Percentage werknemers betrokken in collectieve arbeidsvoorwaarden onderhandelingen	Nul
G4-12	Toeleveringsketen	17-18 (uitbesteed werk)
G4-13	Significante veranderingen tijdens verslagperiode	nvt
G4-14	Voorzorgsbenadering	21 (toekomstverwachting)
G4-15	Lijst van extern ontwikkelde verklaringen en principes	Hfdst 1 omgeving & Hfdst 3 internationale netwerken
G4-16	Lidmaatschappen van nationale en internationale associaties en 12 belangenorganisaties	Hfdst 3 internationale netwerken

Bijlage 4

GRI-index

Materialiteitsaspecten en afbakening		
G4-17	Lijst van geconsolideerde financiële gegevens	Hfdst 5
G4-18	Proces voor het bepalen van de inhoud van het rapport	Hfdst 6 sociale prestaties
G4-19	Lijst van onderwerpen van materieel belang	Hfdst 6
G4-20	Afbakening van de onderwerpen van materieel belang binnen de organisatie	Hfdst 6
G4-21	Afbakening van de onderwerpen van materieel belang buiten de organisatie	Hfdst 6
G4-22	Uitleg over de gevolgen van eventuele herformuleringen van eerder verstrekte informatie	NVT
G4-23	Significante veranderingen ten opzichte van reikwijdte en afbakening van vorige rapportages	NVT
Betrokkenheid stakeholders		
G4-24	Lijst van stakeholders	Hfdst 1 omgeving, Hfdst 3, Bijlage 1 & 2
G4-25	Inventarisatie en selectie van stakeholders	Hfdst 3
G4-26	Aanpak om stakeholders te betrekken	Hfdst 1, 2, 3 & 4 (excl team & bestuur)
G4-27	Voornaamste reacties van stakeholders	Hfdst 4
Reikwijdte van het verslag		
G4-28	Verslagperiode	2019
G4-29	Datum van het vorige jaarverslag	Mei 2019
G4-30	Verslagleggingscyclus	Jaarlijks
G4-31	Contactpunt voor vragen over het verslag	Voorwoord
G4-32	De gekozen 'in overeenstemming met'-optie	In dit jaarverslag streeft de VBDO naar rapportage in overeenstemming met de 'Core' optie van de GRI 4 richtlijnen
G4-33	Externe betrouwbaarheidsverklaring	De financiële gegevens in dit jaarverslag (pagina's X-X zijn door With accountants gecontroleerd. Voor het inhoudelijke deel is er geen sprake van externe verificatie.

Bestuur		
G4-34	De bestuursstructuur van de organisatie	Hfdst 3 excl team
Ethiek en Integriteit		
G4-56	Toepasselijke waarden en formele gedragcodes	Hfdst 1 tm 6
Economische prestaties		
G4-EC1	Rekening van baten en lasten 22-34 van financieel overzicht	Hfdst 5
Milieuprestaties		
G4-EN15	Directe uitstoot broeikasgassen	Hfdst 6 milieuprestaties
G4-EN31	Gecertificeerde CO2-compensatie	Hfdst 3 certificaat
Sociale prestaties		
G4-LA11	Percentage werknemers met regulier functioneringsgesprek	100 procent, Hfdst 6 personeelsbeleid
G4-LA6	Letsel-, beroepsziekte, uitvaldagen en verzuimcijfers van personeel 39 Ziekteverzuim in 2018	5,2 procent
G4NGO9	Intern klachtenmechanisme	Hfdst 6 personeelsbeleid

